

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри бізнес-аналітики
та цифрової економіки

_____ Наталія КАСЬЯНОВА
“ _____ ” _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 «ЕКОНОМІКА»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

**ТЕМА: «ІНФОРМАТИЗАЦІЯ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ»**

Виконавець: студент Олександр ТКАЧУН

Керівник: к.е.н., доцент Дмитро КВАШУК

Консультанти з розділів:

Розділ 1: к.е.н., доцент Дмитро КВАШУК

Розділ 2: к.е.н., доцент Дмитро КВАШУК

Розділ 3: к.е.н., доцент Дмитро КВАШУК

Нормоконтролер із ЄСКД (ЄСПД):

ст. викладач ДИЯК Юлія

КИЇВ 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та бізнес-адміністрування
Кафедра бізнес-аналітики та цифрової економіки
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри бізнес-аналітики
та цифрової економіки

_____ Наталія КАСЬЯНОВА
“ _____ ” _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студента: Олександра ТКАЧУНА

Тема роботи: «Інформатизація в системі забезпечення глобальної економічної безпеки» затверджена наказом ректора № 1828/ст від 30.09.2022 р.

1. Термін здачі студентом закінченої роботи на кафедрі: 22.11.2022 р.
2. Вихідні дані до роботи: плани, звіти, фінансова звітність, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, електронні інформаційні джерела.
3. Зміст дослідження:
 1. Основи інформаційного забезпечення економічної безпеки як перспективного напрямку розвитку міжнародної економіки.
 2. Аналіз загроз та ризиків економічної безпеки країн, що розвиваються в системі забезпечення глобальної економічної безпеки.
 3. Шляхи вдосконалення інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки.
4. Перелік обов'язкових демонстраційних матеріалів: 19 слайдів

5. Календарний план-графік

№ пор.	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдань
1.	Отримання завдання на кваліфікаційну роботу	05.09.2022 р.	<i>виконано</i>
2.	Огляд літератури за темою	05.09.2022 р.- 07.09.2022 р.	<i>виконано</i>
3.	Написання та оформлення матеріалів першого розділу випускної роботи та надання його керівнику	08.09.2022 р.- 10.09.2022 р.	<i>виконано</i>
4.	Написання та оформлення матеріалів другого розділу випускної роботи і надання його керівнику	11.09.2022 р.- 16.09.2022 р.	<i>виконано</i>
5.	Написання та оформлення матеріалів третього розділу випускної роботи і надання його керівнику	17.09.2022 р.- 24.09.2022 р.	<i>виконано</i>
6.	Аналіз отриманих результатів	25.09.2022 р.- 30.09.2022 р.	<i>виконано</i>
7.	Розробка слайдів та написання доповіді	01.11.2022 р.- 05.11.2022 р.	<i>виконано</i>
8.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	18.11.2022 р.	<i>виконано</i>
9.	Корегування роботи за результатами попереднього захисту	20.11.2022 р.	<i>виконано</i>
10.	Остаточне оформлення кваліфікаційної роботи та слайдів	23.11.2022 р.	<i>виконано</i>
11.	Підписання відгуку та рецензії	21.11.2022 р.- 23.11.2022 р.	<i>виконано</i>
12.	Захист кваліфікаційної роботи у ДЕК	25.11.2022 р.	<i>виконано</i>

6. Дата видачі завдання: 05.09.2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ КВАШУК Дмитро

Завдання прийняв до виконання _____ ТКАЧУН Олександр

РЕФЕРАТ

ТКАЧУН Олександр. Інформатизація в системі забезпечення глобальної економічної безпеки. – Кваліфікаційна робота зі спеціальності 051 «Економіка», ОПП «Міжнародна економіка». Національний авіаційний університет Міністерства освіти і науки України, м. Київ, 2022.

Кваліфікаційна робота містить 104 сторінок, 17 таблиць, 24 рисунки, 5 додатків, список використаних джерел з 42 найменування.

Актуальність обраної теми дослідження викликана необхідністю створення дієвої системи управління міжнародною економічною безпекою в умовах нестабільності світової економіки. На сучасному етапі розвитку економіки значна увага приділяється питанню забезпечення економічної безпеки всього світу.

Метою даної роботи є проведення аналітичного огляду теоретико-методологічних підходів щодо забезпечення міжнародної економічної безпеки шляхом інформаційної підтримки заходів, направлених на попередження загроз, ризиків та небезпек.

Об'єктом є процеси забезпечення міжнародної економічної безпеки.

Предметом виступають теоретико-методичні та практичні аспекти інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки.

При написанні роботи використовувалися загальнонаукові методи дослідження, зокрема логічні методи аналізу, класифікація, контент аналіз, був проведений аналіз наукової літератури, вивчено методики оцінки рівня економічної безпеки, застосовано ряд методів фінансового аналізу, в умовах невизначеності застосовувались методи експертних оцінок.

Ключові слова: *міжнародна економіка, міжнародна економічна безпека, управління, загрози, інформаційна безпека, інформаційне забезпечення.*

ABSTRACT

TKACHUN Oleksandr. Informatization in the system of ensuring global economic security. – Qualification work on specialty 051 "Economics", OPP "International Economy". National Aviation University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2022.

The qualification work contains 104 pages, 17 tables, 24 figures, 5 appendices, a list of used sources with 42 names.

The relevance of the chosen research topic is caused by the need to create an effective management system of international economic security in conditions of instability of the world economy. At the current stage of economic development, considerable attention is paid to the issue of ensuring the economic security of the entire world.

The purpose of this work is to carry out an analytical review of theoretical and methodological approaches to ensuring international economic security through informational support of measures aimed at preventing threats, risks and dangers.

The object is the processes of ensuring international economic security.

The subject is theoretical-methodical and practical aspects of information provision of international economic security.

When writing the work, general scientific methods of research were used, in particular, logical methods of analysis, classification, content analysis, an analysis of scientific literature was carried out, methods of assessing the level of economic security were studied, a number of methods of financial analysis were applied, methods of expert evaluations were used in conditions of uncertainty.

Keywords: *international economy, international economic security, management, threats, information security, information security.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНОГО НАПРЯМКУ	
РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	
1.1. Сутність інформаційної підтримки країн, що розвиваються та її роль в процесі забезпечення міжнародної економічної безпеки	9
1.2. Характеристика основних напрямів забезпечення міжнародної економічної безпеки.....	16
1.3. Дослідження засобів інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки.....	22
1.4. Визначення категорії глобальна економічна безпека світу.....	28
1.5. Аналіз форм та методів забезпечення глобальної економічної безпеки світу.....	32
Висновки до першого розділу.....	43
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗАГРОЗ ТА РИЗИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	
КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	
2.1. Аналіз інформації про господарську діяльність міжнародних транснаціональних компаній.....	44
2.2. Аналіз факторів, що впливають на розвиток міжнародної економічної безпеки.....	54
2.3. Діагностика економічних загроз та ризиків в системі забезпечення міжнародної економічної безпеки.....	63
Висновки до другого розділу.....	71
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	
3.1. Вдосконалення методів оцінювання економічної безпеки міжнародних підприємств.....	73
3.2. Пропозиції щодо вдосконалення організаційних заходів міжнародної економічної безпеки.....	80
3.3. Розробка моделі економічної безпеки міжнародних корпорацій.....	85
Висновки до третього розділу.....	90
ВИСНОВКИ.....	92
ДОДАТКИ	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	101

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження викликана необхідністю створення дієвої системи управління міжнародною економічною безпекою в умовах нестабільності світової економіки. На сучасному етапі розвитку економіки значна увага приділяється питанню забезпечення економічної безпеки всього світу. В умовах трансформації соціально-економічної системи світу проблеми економічної безпеки значно загострюються. Світ динамічно змінюється, разом змінюються і загрози. В результаті пріоритети економічної безпеки, визначені на даному етапі економічного розвитку, не є постійними та зазнають значних змін. Система потенційних та реальних загроз також не може бути постійною: вони з'являються та зникають, наростають та зменшуються, при цьому змінюється їхнє місце та значення впливу на економічну безпеку світу.

Для попередження загроз та ризиків різного характеру, учасники міжнародних відносин мають володіти комплексною інформацією стосовно, як самих загроз так і можливостей протидії таким загрозам, що без належного інформаційного забезпечення зробити неможливо.

Зважаючи на те, що проблемою інформаційного забезпечення економічної безпеки займалась значна кількість вчених, серед них: О. Арєф'єва, О. Вінник, І. Мойсеєнко, П. Пригунов, Д. Квашук, О. Дацій, В. Гейць, М. Гончаренко, Т. Васильціва, Л. Романова, Л. Абалкіна, О. Феценко, Л. Ляшенко та ін., за даною тематикою, актуальними залишаються такі питання, як: оптимізація інтегральних показників для встановлення рівня економічної безпеки; вдосконалення методів оцінювання впливу багатьох факторів на її стан; розробка практичних напрацювань щодо попередження загроз та ризиків; вдосконалення теоретичних та прикладних аспектів економічної безпеки. Тому проблема потребує подальшої уваги.

Мета і завдання виконання випускової роботи. Метою даної роботи є проведення аналітичного огляду теоретико-методологічних підходів щодо забезпечення міжнародної економічної безпеки шляхом інформаційної

підтримки заходів, направлених на попередження загроз, ризиків та небезпек.

Поставлена мета обумовила перелік наступних завдань:

- визначення сутності інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки;
- дослідження основних напрямів забезпечення міжнародної економічної безпеки, а також засобів її забезпечення;
- визначення категорії глобальна економічна безпека світу;
- аналіз сучасних підходів до оцінювання рівня міжнародної економічної безпеки;
- проведення факторного аналізу чинників, які впливають на рівень міжнародної економічної безпеки включаючи діагностику економічних загроз;
- вдосконалення методів оцінювання міжнародної економічної безпеки;
- розробка моделі економічної безпеки міжнародних корпорацій.

Об'єкт дослідження – процеси забезпечення міжнародної економічної безпеки.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та практичні аспекти інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки.

При написанні роботи використовувалися загальнонаукові методи дослідження, зокрема логічні методи аналізу, класифікація, контент аналіз, був проведений аналіз наукової літератури, вивчено методика оцінки рівня економічної безпеки, застосовано ряд методів фінансового аналізу, в умовах невизначеності застосовувались методи експертних оцінок.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані при виборі та обґрунтуванні методів оцінки економічної безпеки міжнародних компаній, які прагнуть збільшити свій рівень захищеності від загроз, ризиків та небезпек.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНОГО НАПРЯМКУ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1 Сутність інформаційної підтримки країн, що розвиваються та її роль в процесі забезпечення міжнародної економічної безпеки

Економічна безпека, як категорія, що характеризується певною захищеністю від загроз та ризиків, є перш за усе економічною категорією, основними індикаторами якої виступають торгівельні процеси, рівень життя населення та інвестиційний клімат. Саме торгівельні процеси для міжнародної політики, яка здійснюється в системі економічної безпеки багатьох країн, виступають потужним фактором їх зростання та розвитку, стимулюючи інноваційну діяльність, підвищуючи конкурентоспроможність, створюючи нові робочі місця та забезпечуючи доступ до нових товарів. Це в свою чергу сприяє підвищенню якості життя населення та виступає, як показника розвитку економіки країн загалом.

Серед вищезгаданих показників, слід виділити показник зайнятості населення, який характеризує стан економічного розвитку окремої країни. Таку думку поділяє видатний американський дослідник Б. Баумоль, розглядаючи його, як критерій економічної безпеки країни [1]. Так, формування системи показників, має містити в собі не лише інтегральний підхід, як наприклад це запропоновано у методології розрахунку рівня економічної безпеки України [2], а й встановлення ваги кожної складової економічної безпеки, точності та прогнозованості економічних показників, тощо.

Таким чином, стан міжнародної економічної, залежить не лише від зовнішніх та внутрішніх економічних та політичних процесів, а й багатьох

інших факторів, головним із яких виступає добробут населення, їх державна підтримка та створення умов для розвитку.

Усе це, та багато інших факторів, які впливають на рівень економічної безпеки в системі міжнародних відносин вимагає інформаційної підтримки. Особливої уваги слід приділити країнам, що розвиваються, оскільки від подальшого їх курсу залежить міжнародна економічна безпека. Переважну роль в цьому напрямку відіграє Світова Організація Торгівлі (СОТ), яка була створена у 1995 р. за підсумками Уругвайського раунду багатосторонніх торгових переговорів. Одним із завдань цієї організації є визначення у світовій торговій системі, конкретних країн, що можуть вважатися такими, що розвиваються. Це обумовлено відмінностями у підходах до класифікації таких країн із боку глобальних міжнародних організацій (ООН, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк) [3]. Країни, що розвиваються можуть вкрай суттєво відрізнитися своїми ВВП, темпами зростання економіки, розмірами, соціальними та політичними аспектами, цілями та інтересами. Вони, відіграють зростаючу роль у світовій економіці і в діяльності СОТ зокрема. Для прикладу на рис. 1.1 наведено статистичні дані розвитку таких країн. Де представлено рейтинги економічного розвитку країн що розвиваються.

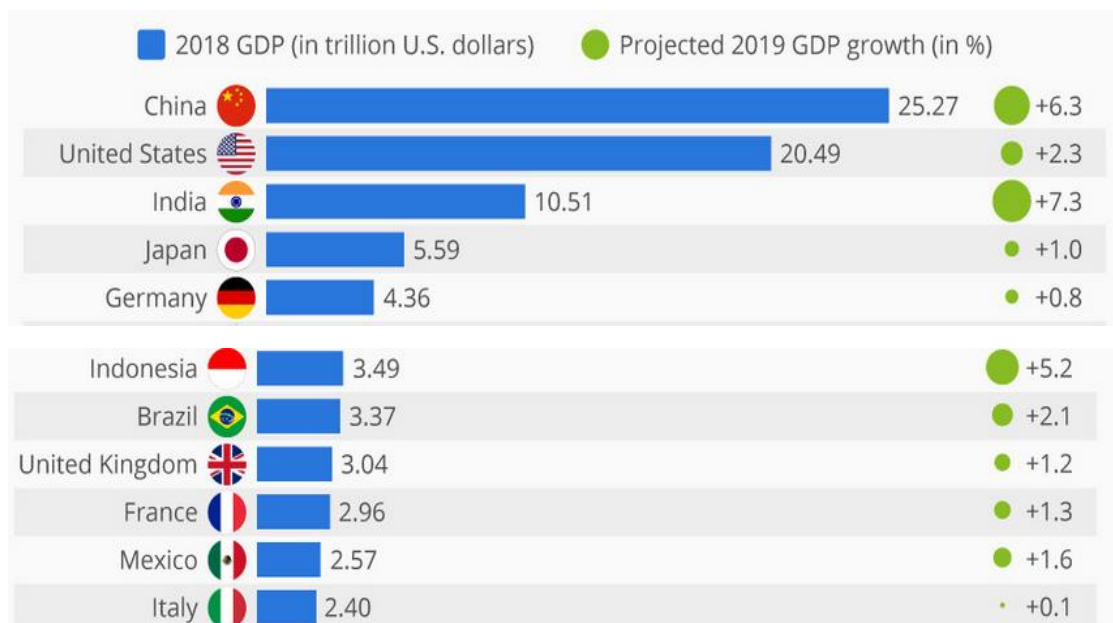

Рис. 1.1 ВВП Країн, що розвиваються за 2018-2019 рр. [4]

Частка таких країн у світовому ВВП за 2018-2022 збільшилася з 18,4 до 41,3%, у світовому експорті товарів – з 24,1 до 44,7%, у світовому імпорті – з 22,2% до 42,1%. В той же час зменшується значення країн Північної Америки та Європи, як джерела проміжних товарів та послуг для країн, що розвиваються. Незважаючи на те, що на сучасному етапі розвитку СОТ більшість її країн-учасниць становлять країни, що розвиваються, існує проблема пов'язана визначенням самого поняття «країна, що розвивається». Точне юридичне визначення таких країн відсутнє. Тоді, як в Угоді СОТ [5], кожна країна-учасниця сама повинна встановити, чи є вона країною, що розвивається. У свою чергу інші члени СОТ можуть оскаржити таке рішення. Таке розуміння викликало чимало невизначеностей пов'язаних із оцінкою потенціалів країн, які претендують на відповідний статус. Його отримання дає країні особливий статус та низку переваг, які передбачають можливість виконання низки зобов'язань у певний період часу, після перехідного періоду, а також отримання технічної допомоги та підтримки. Особливий акцент у цій Угоді зроблений безпосередньо на обов'язках членів СОТ, які полягають у тому, що члени організації повинні додавати певні зусилля, щоб країни, що розвиваються, брали активну участь у міжнародної торгівлі.

Загалом, думка низки вчених економістів міжнародників вказує на те, що особливі потреби країн в рамках СОТ задовольняються трьома способами [6], [7]:

- наявністю окремих положень в Угоді СОТ для країн, що розвиваються;
- підтримкою від Комітету з торгівлі та розвитку;
- наданням технічної допомоги від Секретаріату СОТ.

Проте, серед окремих положень, які представлені в Угоді СОТ слід виділити спеціальний диференційований режим, включає в себе ряд заходів, які стосуються підтримки країн, що розвиваються, для нарощування їх торговельного потенціалу (рис. 2.1)

Рис. 1.2 Заходи підтримки ВТО країн, що розвиваються

Розроблено автором на основі джерела: [8].

інформаційне забезпечення, яке надається країнам, що розвиваються дозволяє збільшити їх економічну безпеку і тим самим створити умови для збільшення економічної безпеки у світі. Так, інформаційне забезпечення міжнародної економічної безпеки відіграє ключову роль в процесі її формування.

Для оцінки міжнародних загроз та ризиків в економічній сфері використовують різні системи показників. У більшості існуючих підходів застосовують ряд індикаторів та порогових значень, розробка яких є складною методологічною проблемою. Підходи, що використовуються при їх розробці, різняться залежно від цілей та завдань дослідження.

У сучасних умовах серед усього різноманіття використовуваних

індикативних систем найбільшої уваги заслуговують три основні підходи до їх формування:

- на базі відомих макроекономічних показників (ВВП, національний дохід та ін.), які отримали у статистиці назву «економічні та соціальні індикатори»;
- на базі відносних показників (питомих ваг, коефіцієнтів індексів, тощо), що широко використовуються для аналітичних цілей різними групами вчених;
- на базі «показників загроз», порівняння значень яких з фактичними параметрами дозволяє своєчасно звернути увагу виконавчих структур на перевищення граничних значень. Вони є сигналом до своєчасного втручання міждержавних, державних та регіональних структур.

Одним із найскладніших питань у розробці будь-якої методики завжди стає вибір первинного набору показників. Це серйозна проблема, оскільки, з одного боку, надмірна кількість показників може призвести до втрати простоти та однозначності трактування отриманого результату, а також його відтворюваності.

Разом з тим, для отримання результату потрібно чітко визначитися з характером вплив самої загрози, тобто набором первинних показників, які характеризують окремі процеси в певній економічній сфері. Існуючий зарубіжний та вітчизняний досвід розробки та використання систем індикаторів порогових значень свідчить, що застосовуються різні базові показники [9]. Цим визначається і відмінність класифікаційних ознак.

Узагальнення закордонного досвіду дозволяє виділити два основні підходи до використання груп індикаторів з метою оцінки рівня міжнародної економічної безпеки. Так, для оцінки економічного розвитку 24 розвинених країн світу Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) використовує дві групи індикаторів:

- 1 група - економічні індикатори, переважно характеризують поточну економічну ситуацію;
- 2 група – основні та додаткові економічні індикатори, що характеризують рух загальноекономічної активності.

До першої групи показників відносять:

- кількість зайнятих несільськогосподарських робітників та службовців;
- характеристику доходів без транспортних платежів;
- індекси промислового виробництва;
- обсяг продажу у промисловості та торгівлі.

Друга група індикаторів характеризується такими показниками:

- невиконані замовлення у виробництві товарів тривалого користування;
- кількість нових замовлень товарів та послуг;
- кількість нових контрактів на замовлення засобів виробництва;
- відношення запасів промисловості та торгівлі до продажу.

Одним із основних підходів при оцінці та регулюванні міжнародної економічної безпеки є метод побудови тривожних індикаторів, за межами яких починається критична зона, яка потребує державного втручання. Так, наприклад, критерієм «тривоги» для показника рівня зайнятості є кількість безробітних, що перевищує 2,5% населення регіону протягом 3 місяців поспіль [10]. А критерієм «тривоги» для показника рівноваги зовнішньої торгівлі вважається менш ніж 90% покриття імпорту експортом протягом 3-х місяців на середньорічну основу [11].

Для відстеження небажаного уповільнення економічного зростання використовують індикатори зростання внутрішньої валової та промислової продукції, виробничих капітальних вкладень, рівня зайнятості [12]. Для відстеження інфляційних тенденцій застосовують індикатори рівноваги зовнішньої торгівлі та рівня цін [13]. Загалом, зарубіжні та вітчизняні підходи до визначення індикативних систем оцінки економічної безпеки багато в чому мають спільні риси. Так, наприклад для визначення рівня економічної безпеки підприємств та рівня економічної безпеки держави застосовують порівняльні відносні показники [14], що дозволяють оцінити динаміку зміни ряду ключових факторів впливу на результат управління.

Дослідження суб'єктів інформаційного забезпечення економічної безпеки привело до Міжнародної організація зі стандартизації ISO, при якій ведеться

робота з країнами, що розвиваються. Зокрема Комітет з надання допомоги країнам, що розвиваються DEVCO, який існує при ISO, підтримує країни, що розвиваються, у питаннях стандартизації без пекових питань за допомогою виявлення їхніх потреб та рекомендує дії щодо їх задоволення, наприклад, за допомогою технічної допомоги та навчання. Технічна допомога та навчання фокусуються на багатьох питаннях, включаючи роль стандартів розвитку економіки, розробку стандартів, оцінку відповідності та підтримці інформаційних та комунікаційних технологій. Метою цієї організації є:

- визначення потреб країн, що розвиваються, в галузі стандартизації та суміжних видів діяльності, а також надання допомоги, при необхідності, у визначенні цих потреб;

- надання рекомендацій для допомоги країнам, що розвиваються, у задоволенні їх інформаційних потреб;

- контроль виконання плану дій ISO для країн, що розвиваються;

- обмін досвідом між розвиненими країнами, що розвиваються.

Зусилля ISO з надання допомоги країнам, що розвиваються, інтегруються в п'ятирічний план дій, виконання якого контролюється DEVCO. На щорічному засіданні DEVCO розглядаються потреби та проводиться оцінка прогресу. В рамках щорічного засідання проводяться сесії, предметом яких є питання, що становлять особливий інтерес для країн, що розвиваються. Проведені сесії присвячуються таким темам, як стандартизація, складова частина національної інфраструктури якості, розширення участі країн, що розвиваються, у процесі стандартизації та регіональне співробітництво в галузі стандартизації та суміжні питання.

Консультативна група при Голові DEVCO проводить засідання двічі на рік і допомагає DEVCO контролювати виконання плану дій для країн, що розвиваються. У всіх заходах DEVCO тісно співпрацює з іншими комітетами ISO з оцінки відповідності стандартам якості інформаційного забезпечення [15].

Таким чином, виходячи із дослідженого, сутність інформаційної підтримки країн, що розвиваються полягає в створенні умов для сталого економічного розвитку, захищеності економік країн від загроз, ризиків та небезпек, як зовнішніх так і внутрішніх, що дозволяє визначити пріоритетні напрямки вдосконалення економічного потенціалу та його економічної безпеки.

Роль міжнародної економічної безпеки в процесі забезпечення глобальної безпеки світу, полягає у створенні стабільних умов для функціонування міжнародної економіки, зовнішньої торгівлі країн та спільної боротьби з терором у світі.

1.2 Характеристика основних напрямів забезпечення міжнародної економічної безпеки

Систему управління міжнародною економічною безпекою доцільно розглядати як превентивну, тобто систему завчасного попередження та нейтралізації ризиків виникнення кризових ситуацій у світі. Таке розуміння пов'язано із тим, що загрозу краще попередити, а ніж потім ліквідувати її наслідки. Створення відповідної системи забезпечення міжнародної економічної безпеки дозволить удосконалити процес економічного розвитку міжнародної економіки. Для цього слід розглянути основні напрями забезпечення міжнародної економічної безпеки. Так, важливим напрямом виступає диференціація міжнародних торговельних відносин між розвиненими країнами. Вони мають постіндустріальну економіку, високий рівень життя, а також є місцем базування транснаціональних корпорацій (ТНК). Це переважно колишні соціалістичні країни. Країни, що розвиваються, які виступають в ролі постачальників сировини на світовий ринок, залежать від імпорту готової продукції, мають аграрний профіль. Індустріально-аграрними є лише деякі з них. Аналіз причин диференціації дозволяє запропонувати заходи щодо конвергенції параметрів розвитку країн. Дослідження відповідних напрямів дозволило виділити, що диференціація виступає багатофакторним явищем, що

впливає на міжнародну економічну безпеку [16]. Разом з тим, вона передбачає високий ступінь довіри та отримання економічного ефекту за рахунок комплементарності ресурсів, потужностей та інтелектуального потенціалу різних країн. Крім того, міжнародна спеціалізація залежить від експортних можливостей країн сприяючи їх інтеграції, зміцненню міжнародної безпеки, координації режимів стандартизації та контролю якості продукції.

Усе це, та багато інших аспектів, які пов'язані із диференціацією міжнародної економіки, сприяє переходу від конкуренції між країнами до співпраці. Стійкий розвиток, в свою чергу, стає головною парадигмою світового прогресу та передбачає узгодження трьох компонентів:

- соціальний прогрес,
- економічний розвиток,
- екологічна відповідальність.

Таким чином, важливим напрямом в процесі забезпечення економічної безпеки виступає сталий економічний розвиток міжнародної кооперації.

У 2012 році в Йоганнесбурзі відбулася Всесвітня зустріч зі сталого розвитку та прийнята відповідна декларація, що поєднує в собі можливості розвитку сталої економіки, політичної стабілізації, енергетичних програм, а також торгівельну взаємодію [17]. Таким чином, особливістю міжнародних стратегій є узгодження довгострокових інтересів країн та прийняття гібридної стратегії, що поєднує глобальні та національні цілі. В таких умовах головними суб'єктами міжнародної економічної безпеки виступають не лише держави, а й ТНК, які контролюють значну частину світового виробництва, інтелектуальної власності, торгівлі та прямих інвестицій. Основою успіху ТНК є технічне лідерство, вони контролюють близько 80% патентів на нові технології та понад 80% торгівлі новими технологіями. [18, С. 357-367]. Так, глобалізація вносить зміни до схем присутності ТНК на ринках. Якщо раніше корпорації прагнули до створення філій, то сьогодні підвищується їх роль в міжнародних злиттях та поглинаннях. Присутність іноземних ТНК, наприклад, має позитивні наслідки і для розвитку України завдяки прямим інвестиціям, оновленню продукції та

технологій, створенню робочих місць, зміцненню зовнішньоторговельних позицій країни, поповненню бюджету (рис. 1.3).

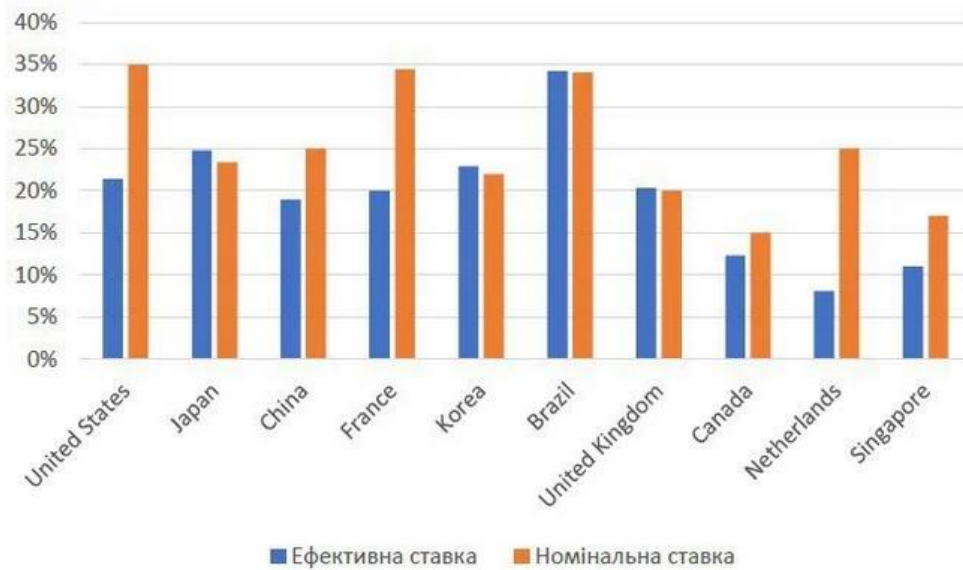

Рис. 1.3 Доходи країн в від діяльності ТНК в загальні структурі доходів [19].

У той же час реальними є загрози від присутності ТНК, а саме:

- заняття монопольного становища в деяких галузях;
- нав'язування підприємствам країни-реципієнта залежних позицій у межах розподілу праці;
- орієнтація забезпечення поставок комплектуючих від материнських компаній разом із штучним завищенням ціни такий імпорт. Таким чином, транснаціоналізація вимагає моніторингу впливу ТНК з боку держав та міжнародного законодавства.

Наступним напрямом розвитку міжнародної економічної безпеки виступає впровадження концепції інновацій, які можуть виходити із внутрішнього середовища підприємств, а також від зовнішніх факторів [15]. У цьому контексті зростає значення міжнародних відносин між великим та малим бізнесом, між ТНК та венчурним бізнесом. Співпраця на основі аутсорсингу стає важливим механізмом отримання інноваційних ідей та прибутків. На основі моделі відкритих інновацій міжнародна економічна безпека виступає в ролі гаранта соціально-технічного альянсу між державами. Сьогодні такі

Досягнути відповідні цілі можна шляхом послідовного їх вирішення, а саме:

- своєчасне виявлення загроз;
- запобігання загрозам;
- нейтралізація загроз;
- локалізація загроз;
- відображення загроз;
- знищення загроз.

Тому слід вважати, що головним завданням функціонування системи забезпечення міжнародної економічної безпеки є:

- розробка методів удосконалення моніторингу загроз міжнародної економічної безпеки та заходів щодо їх підтримки;
- формування, забезпечення та розвиток засобів забезпечення безпеки;
- впровадження нових методів моніторингу загроз та ризиків.

Основними учасниками процесу забезпечення міжнародної економічної безпеки регіону будуть країни, які підтримують безпеку на внутрішньому рівні, міжнародні організації, громадські інститути, світові співтовариства, транснаціональні корпорації та окремі суб'єкти владних повноважень. При цьому між учасниками повинні бути розподілені сфери

відповідальності, залежно від виду безпеки. Тому, доцільно виділити ключові напрями забезпечення економічної безпеки (рис. 1.5).

Для успішного функціонування системи інформаційного забезпечення економічної безпеки потрібна координація діяльності всіх її учасників. Таку функцію виконують міжнародні організації, які з одного боку виступають суб'єктами забезпечення економічної безпеки на міжнародному рівні, а з іншого їх роль в інформаційно-аналітичному забезпечення дозволяє контролювати важливі індикатори економічної безпеки для усього світу. Основні організації внесено до Додатку А

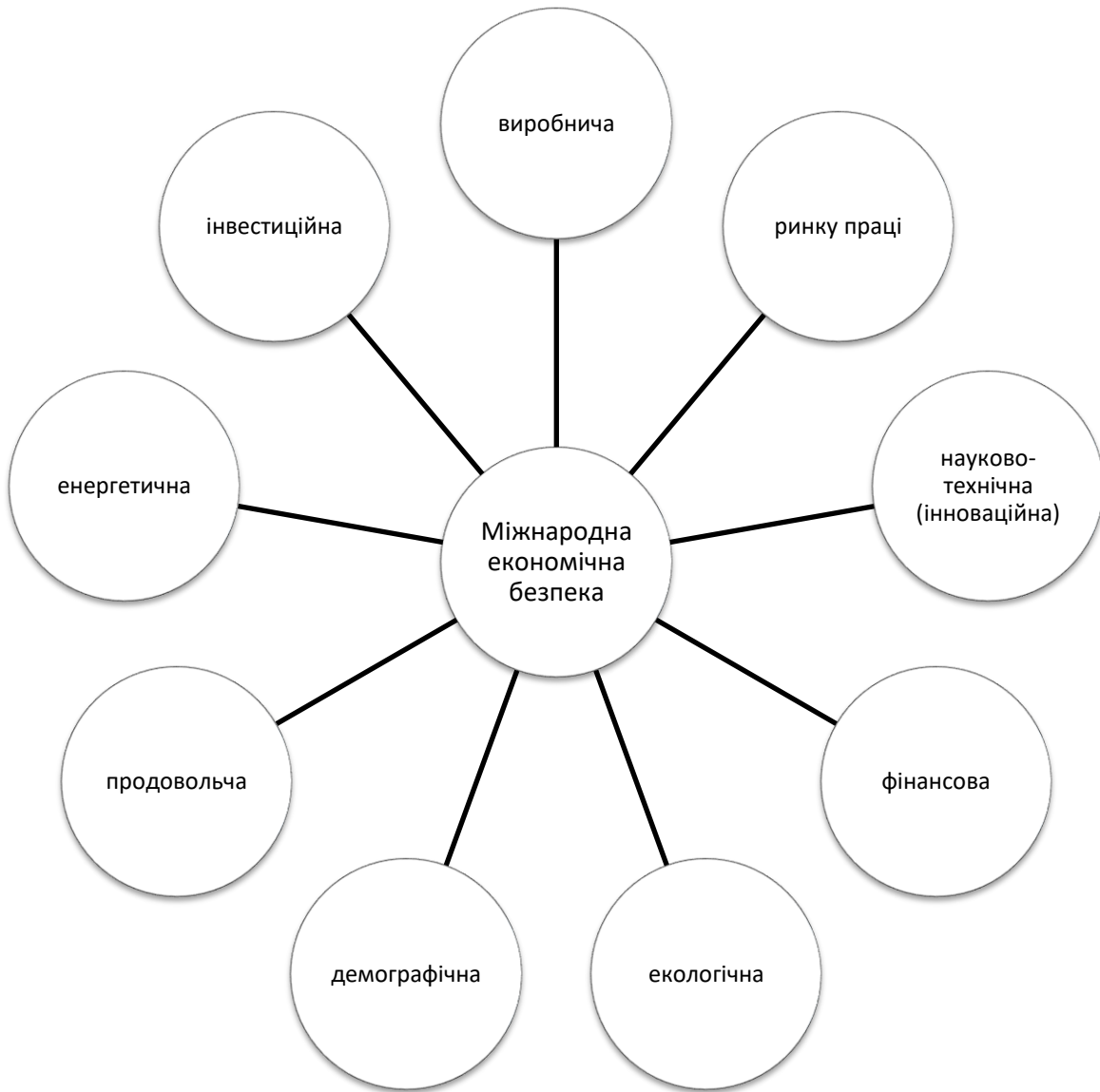

Рис. 1.5 Структура міжнародної економічної безпеки

Розроблено автором

Та попри значну кількість міжнародних організацій, які пов'язані із забезпеченням міжнародної економічної безпеки, відсутність законодавчо закріплених механізмів взаємодії учасників не дозволяє використовувати це, як ключовий елемент системи управління усією економічною безпекою світу. Таким ключовим елементом системи має стати Міжнародна комісія з антикризового управління, тобто колегіальний орган, який створюється з метою організації та координації контролю робіт із забезпечення економічної безпеки світу. До Міжвідомчої комісії повинні входити представники країн, що розвиваються.

Отже, шляхи забезпечення міжнародної економічної безпеки лежать в площині взаємовідносин між країнами, їх інтересами та можливостями спільно розвиватися.

До основних напрямків забезпечення економічної безпеки можна віднести:

- виявлення загроз;
- запобігання загрозам;
- нейтралізація загроз;

Для їх успішної реалізації потрібно вдосконалювати такі заходи як:

- розробка методів удосконалення моніторингу загроз міжнародної економічної безпеки та заходів щодо їх підтримки;
- формування, забезпечення та розвиток засобів забезпечення безпеки;
- впровадження нових методів моніторингу загроз та ризиків.

1.3. Дослідження засобів інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки

Інформаційне забезпечення міжнародної економічної безпеки потребує сучасних підходів та засобів збору та аналізу інформації, оскільки інформація, та її прояв в інформаційній економіці, це знання, які являють собою економічні блага. Разом з тим, при всьому достатку сучасної інформації існує безліч факторів, що обмежують як можливості її здобуття так і створення нових знань, а стрімкий розвиток інформаційних технологій, надає потужний перетворюючий вплив на всі безпечові сфери міжнародної діяльності. Тому, існує потреба в удосконаленні засобів інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки шляхом вдосконалення методів та інструментів збору та аналізу інформації. При цьому важливо усвідомлювати, що залежно від форм існування та змісту, інформація може виступати в якості загрози міжнародній економічній безпеці. А відтак, межі розмежування

конкретної такої інформації, дуже розмиті, що суттєво ускладнює регулювання відносин у галузі захисту інтересів окремих держав.

Інформація, як економічне благо являє собою товар (інформаційний продукт, послуга), що використовується у процесі міжнародної економічної діяльності. Інформаційні продукти та послуги обмінюються на інформаційному ринку і мають велику кількість особливостей, як на стадіях розробки, виробництва, так і етапі звернення [12].

Можна припустити, що інформації є економічним благом і бере участь у економічних відносинах, як товар, або продукт. У зв'язку з цим, важливим є визначити, яким – приватним чи громадським благом є інформація. Виходячи з множинності форм прояву інформації, можливостей її включення у будь-які сфери економічної діяльності, різна за змістом інформація може бути віднесена і до суспільних, і до приватних благ. Суть природи інформації – суспільне благо. Однак у певні моменти часу, інформація може мати прояв приватного блага. Для прикладу цього прояву можна розглянути будь-яку внутрішню інформацію окремої держави, що стосується розвитку потенціалу у певний фіксований момент часу.

В результаті дослідження засобів інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки слід звернути увагу на практику міжнародних суб'єктів забезпечення економічної безпеки. Так, зокрема «Департамент по економічним та соціальним питанням при ООН» забезпечує зв'язок між глобальними стратегіями в економічній, соціальній та екологічній сферах та діяльністю на національному рівні. Інформаційна складова відповідного департаменту включає в себе роботу у трьох основних взаємопов'язаних областях, а саме:

– він збирає, виробляє та аналізує широке коло економічних, соціальних та екологічних даних та інформації, які використовуються державами-членами Організації Об'єднаних Націй для вивчення загальних проблем та критичної оцінки можливих стратегій;

– сприяє проведенню переговорів між державами-членами в багатьох міжурядових органах з метою вироблення спільних планів дій щодо рішення існуючих чи виникаючих глобальних проблем;

– консультує зацікавлені уряди щодо шляхів та засобів втілення основ політики, розроблених на конференціях та зустрічах на найвищому рівні Організації Об'єднаних Націй у вигляді програм на країновому рівні та по лінії технічної допомоги сприяє зміцненню національного потенціалу.

Підготовлений цим департаментом аналітичний звіт визначає основні засоби аналізу стану міжнародної економічної безпеки та фінансово економічної стабільності, що характеризує ступінь раціонального формування, розподілу та використання міжнародних економічних ресурсів. В документі запропоновано такі критерії її оцінювання рівня міжнародної економічної безпеки:

- рівень функціонування господарських процесів;
- ефективність використання ресурсів;
- співвідношення доходів та витрат;
- збереження достатнього рівня фінансової міцності;
- збереження задовільної структури активів та джерел їх фінансування;
- вільне маневрування фінансовими ресурсами, що забезпечує поточну та перспективну платоспроможність країн що розвиваються;
- збереження рівня ділової активності.

У рамках даного дослідження ключовою метою аналізу є надання інформації про поточну фінансово – економічну стабільність та обґрунтування відповідних рекомендацій щодо управління динамікою розвитку міжнародної діяльності спрямованої на забезпечення економічної безпеки на короткострокову та довгострокову перспективу. Ця інформація дає можливість користувачам приймати оптимальні економічні рішення при виборі альтернативних варіантів використання ресурсів. До пріоритетних користувачів результатами аналізу фінансово-економічної стабільності можна віднести

керівництво держав, міжнародні корпорації та фахівців фінансово-економічних об'єднань.

Об'єктивною необхідністю проведення комплексного аналізу фінансово – економічної стабільності організації є створення оптимального потоку інформації. На рис. 1.6 наведено класифікацію економічної інформації, яка використовується для аналізу фінансово – економічної стабільності в світі.

Рис. 1.6 Класифікація видів економічної інформації, що використовується для аналізу фінансово-економічної стабільності

Інформація про економічні процеси сама по собі не є аналітичною і потребує відповідного перетворення, порівняння з нормативно-плановою, аналізу, синтезу та різних видів аналітичної обробки.

Міжнародні суб'єкти забезпечення економічної безпеки сприяють розвитку ряду інституцій, що вирішують відповідні задачі (Дод. А). Так, статистичний облік економічної інформації ведеться рядом організацій, які в залежності від масштабу діяльності складаються щомісяця, щокварталу та щорічно. Систематизація ключових економічних показників діяльності організації у статистичній звітності дозволяє оцінити їхню динаміку та тенденції розвитку.

Таким чином, будь-яка інформація, яка є корисною для обґрунтування управлінського рішення пов'язаного із вирішенням питань забезпечення міжнародної економічної безпеки, використовується як інструмент аналізу. Однією з проблем аналізу є створення раціонального потоку інформації для забезпечення процесу управління.

Ключовим аспектом аналітичної роботи є пошук гармонізації внутрішньої та зовнішньої фінансової звітності окремих держав та міжнародних корпорацій.

У більш широкому розумінні якісними характеристиками, що забезпечують корисність інформації, що подається для аналітиків та користувачів фінансової звітності, є:

1) Доречність. Інформація є доречною, коли вона впливає на економічні рішення користувачів, допомагаючи їм оцінювати події, підтверджувати чи виправляти оцінки. На доречність інформації впливають її характер і суттєвість. Недолік чи надлишок інформації може зробити її мало зрозумілою, ускладнити процес аналізу основних ідей та ускладнити інтерпретацію.

2) Надійність. В інформації не повинно бути суттєвих помилок та спотворень. Основними критеріями надійності є достовірне подання інформації, переважання сутності над формою, нейтральність, обачність та повнота.

3) Сумісність. Інформація має бути представлена в порівнянні з методології, що дозволяє користувачам проводити порівняння з інформацією минулих періодів та інших організацій. Порівняння інформації дозволяє

визначити тенденції у змінах фінансового стану та результатах діяльності організації.

4) Зрозумілість. Інформація має бути доступною для розуміння користувачів.

До загальних принципів роботи з інформацією слід віднести:

1) оперативність – одна з найважливіших умов аналізу та контролю, необхідна для своєчасного прийняття управлінського рішення.

2) аналітичність - відповідність цілям аналізу та відображення результатів аналізу;

3) об'єктивність – відображення реальних подій на поточний момент та перспективи їх зміни;

4) єдність – інформація, що надходить із різних джерел, має бути

Будь, які засоби інформаційного забезпечення мають базуватися на визначенні системи показників, що характеризують стан захищеності міжнародної економіки, що служить основою для побудови елементів інформаційного забезпечення і є сукупністю взаємопов'язаних соціальних, економічних та техніко-економічних показників, що використовуються для вирішення завдань. Система показників призначена для відображення різних функцій управління, пов'язаних із прогнозуванням, плануванням, організацією, оперативним управлінням, обліком та аналізом, контролем та регулюванням, прийняттям управлінських рішень.

Разом з тим, визначення структури інформаційного фонду є найважливішим етапом процесу створення інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки і полягає у встановленні переліку відомостей, що включаються до нього, об'єднуються в масиви інформації, та зв'язків між окремими групами даних. Структура фонду інформації залежить від типу об'єкта економічної безпеки, його складності та ступеня комплексності. Крім того, розробки структури інформаційного фонду враховують технічні засоби (тип ЕОМ, розміри пам'яті, швидкодія тощо. буд.). Слід зазначити, що структура фонду інформації багато в чому визначає ефективність організації,

ведення, і навіть використання у процесі функціонування системи інформаційного забезпечення економічної безпеки.

Отже, до основних засобів інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки слід віднести методології збору та аналізу інформації.

1.4 Визначення категорії глобальна економічна безпека світу

Застосування поняття глобальна економічна безпека світу може мати досить широке коло визначень. Разом з тим, воно бере свій початок в категорії економічна безпека. Питання економічної безпеки на рівні держави, що характеризується як стабільність держави та суспільства, засновані на чітко сформульованій стратегії розвитку національної економіки з урахуванням національних державних інтересів. Вони стоять практично перед усіма країнами світу. Тому, сучасне міжнародне політичне та економічне становище у світі, робить вкрай актуальною цілеспрямовану діяльність держав, а також транснаціональних корпорацій та інших суб'єктів забезпечення міжнародної економічної безпеки спрямовану на попередження загроз, ризиків та небезпек міжнародній безпеці.

Досліджуючи саме поняття економічної безпеки слід звернутися до історичних трактувань цього поняття. Так, поняття «економічна безпека» було використане президентом США Ф. Рузвельтом у пошуку шляхів рішення для виходу з економічної кризи в США 30-х рр. ХХ ст. [20].

В науковій літературі зустрічається великий перелік різних визначень економічної безпеки, але їх аналіз показує, що вони сформульовані на основі кількох основних понять: «незалежність» чи «суверенітет», «інтереси», «конкурентоспроможність» та «стан економіки». Поняття незалежність прийнято визначати як «сукупність умов та факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність та стійкість, здатність до постійного оновлення та вдосконалення» [21]. У сучасних умовах світового поділу праці є не зовсім коректним використання поняття «незалежність» як

основа визначення економічної безпеки, так як за існуючої глобалізації світового господарства та взаємний вплив країн світу незалежність економіки складно представити, як економічну незалежність окремої країни. Глобальний світ обумовлює такі умови, при яких безпека країн залежить одна від одної, включаючи торгівельні можливості, окремі інтереси та багато інших міжнародних питань. Ряд дослідників під терміном економічна безпека розуміє систему захисту життєвих інтересів країни. Як об'єкти захисту можуть виступати: народне господарство країни в цілому, окремі регіони країни, окремі сфери та галузі господарства, юридичні та фізичні особи, як суб'єкти господарської діяльності.

Основні визначення, які повною мірою відображають економічну безпеку, як поняття представлено на рис. 1.7. Проте, в контексті міжнародної економічної безпеки на глобальному рівні слід звернути увагу на визначення економічної безпеки на основі поняття «інтереси», що провокує утворення протиріч щодо причини наявності різних інтересів окремих країн. Так, наприклад, представники «ліберальної» течії наполягають на пріоритеті економічних інтересів окремої особи, а прихильники державного регулювання економіки на пріоритеті інтересів держав. Також практично неможливо забезпечити захист всієї сукупності економічних інтересів за умови постійного протиставлення інтересів конкуруючих між собою суб'єктів економічної безпеки. З цієї ж причини певні складнощі можуть виникнути ще стадії формування самого переліку «життєвих інтересів».

Таким чином, завдання добитися захисту найважливіших економічних інтересів видається складною задачею, особливо, якщо це пов'язано з перешкодами на шляху досягнення оптимального балансу інтересів особистості, суспільства та держави та міжнародного співтовариства. Досліджуючи поняття глобальної міжнародної економічної безпеки через його зв'язок із категорією конкурентоспроможність, слід звернути увагу на ряд визначень. Так, наприклад, С. Глазьевим. вважає, що економічна безпека це стан економіки та продуктивних сил суспільства з погляду можливостей

самостійного забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни, підтримки належного рівня конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальної конкуренції [22]. Можна посперечатися з таким визначенням, оскільки, конкурентоспроможність економіки не може розглядатися як самостійний фактор забезпечення економічної безпеки. Крім того, в сучасних умовах конкурентоспроможність є фактором, що впливає на незалежність економіки країни та на можливість її сталого розвитку з метою захоплення зовнішніх ринків та підтримки вітчизняного виробника на внутрішньому ринку збуту продукції для ослаблення тиску на нього із боку глобальної конкуренції. У запропонованому ж варіанті визначення терміна «економічна безпека» акцент зроблено на успіх (конкурентоспроможність) виключно стосовно зовнішніх ринків з глобальною конкуренцією, що панує в них.

Існують думки, щодо розуміння поняття економічної безпеки, як певної захищеності. Наприклад є думка, що економічна безпека країни може розглядатися, як захищеність економічних відносин, що визначають прогресивний розвиток економічного потенціалу країни та забезпечують підвищення рівня добробуту всіх членів суспільства, його окремих соціальних груп та формують основи обороноздатності країни від загроз [23]. Визначення безпеки як стану захищеності відображає статичну характеристику системи, тоді як економічна безпека постійно відтворюється та забезпечується внаслідок реагування системи на зовнішні та внутрішні загрози. На думку інших дослідників, у визначенні безпеки як стану захищеності фіксується суспільно необхідний результат, воно характеризує безпеку як щось, що вже досягло належного рівня, а не як процес, і більшою мірою відповідає поняттю «забезпеченість безпеки» [24].

Такі визначення також можна назвати дискусійним, оскільки безпеку слід розглядати у динаміці, як характеристику самої системи, і як характеристику її взаємодії з довкіллям.

Таким чином, проаналізувавши визначення поняття економічна безпека у науковій літературі, очевидно, що варто запропонувати складніше формулювання даного визначення, як характеристика функціонування національної економіки, що виражає її здатність: забезпечувати стабільний, прогресивний розвиток національної економіки та задоволення суспільних потреб; постійно моніторити та своєчасно аналізувати і оперативно реагувати на виникаючі несприятливі фактори та нейтралізувати зовнішні та внутрішні загрози; забезпечувати пріоритет економічних інтересів країни в довгостроковій перспективі; захищати економічні інтереси країни, як у внутрішньому, і на зовнішніх ринках.

Економічна безпека держави є складною і багатогранною структурою. Прогресивний та стабільний розвиток національної економіки має відповідати як інтересам окремої особи, а також інтересам держави в цілому. При такому розвитку забезпечується не лише збереження того, що економічна система вже досягла цього етапу, а й її подальший стійкий рух уперед.

Захист економічних інтересів країни на світовій арені вимагає проведення активної незалежної зовнішньоекономічної політики, спрямованої на підтримку та зміцнення позицій окремої країни у світі та її впливу на вирішення глобальних світових проблем.

Таким чином, під глобальною міжнародною економічною безпекою слід розуміти стан сталої динамічної рівноваги міжнародної економіки, що має здатність своєчасно реагувати на будь-які дестабілізуючі фактори та ризики, відстоювати економічні країн що розвиваються, а також гарантувати сталий розвиток світової економіки та задоволення потреб населення.

1.5 Аналіз форм та методів забезпечення глобальної економічної безпеки світу

Дослідження методів збору та аналізу інформації має визначити шляхи оптимального пошуку аналітичних інструментів для подальшого дослідження рівня міжнародної економічної безпеки. Важливе практичне значення має розробка показників міжнародної економічної безпеки та встановлення їх граничних значень. Це необхідно для визначення загального рівня міжнародної економічної безпеки, оскільки він може бути прихований для окремих держав, а попереджувальні заходи невчасні. Як наслідок, замість попередження збитків країна буде вимушено ліквідувати їх наслідки.

Разом з цим існує необхідність прогнозування рівня міжнародної економічної безпеки. Від точності таких прогнозів, залежить результат прийняття управлінського рішення, а також обґрунтованість заходів, спрямованих на забезпечення міжнародної економічної безпеки. Проте, з погляду на те, що практичні аспекти управління економічною безпекою підприємства, які характеризують її рівень висвітлені досить повно, все ж таки слід дані підходи доповнити додатковими розробками, які б враховували регіональні особливості окремих країн та специфіку їх функціонування економічної політики.

Так, повинна бути створена окрема методика, що дозволить здійснити розрахунок та аналіз показників кожної складової глобальної міжнародної економічної безпеки, а потім на основі виконаних розрахунків надати комплексну її характеристику.

Наукові праці, що висвітлюють дію такого факторного впливу на стан захищеності ряду об'єктів міжнародної економічної безпеки, до ключових відносять наступні [25], [26], [27].

Дослідження таких факторів впливу на міжнародну економічну безпеку дозволили виділити ряд окремих явищ, що характеризують вищезгадані фактори. Для більш детальної їх візуалізації було розроблено графічну модель системи факторів впливу на економічну безпеку підприємств (рис. 1.7)

Знаючи, які фактори мають вплив на економічну безпеку, можна розглянути можливості їх оцінювання кількісно. Так, розглядаючи кожен із представлених окремо, слід звернути увагу на широке коло можливостей для оцінювання кожного з них. Звичайно, що врахувати вплив кожного фактору при кількісному оцінюванні рівня міжнародної економічної безпеки неможливо, проте задача фахівців з економічної безпеки полягає у визначенні найбільш інформативних показників, що дозволить виявити загрозу навіть при відсутності критерії порівняльна база таких показників. Так, існують підходи до моделювання військових конфліктів, економічних криз, інвестиційних ризиків, оцінюючи їх вплив на економічну ситуацію.

Дослідники із штату Арізони США Маргарита Пивоварова та Ейк Леонг Сві, вивчаючи особливості макроекономічних наслідків використання війни в Непалі зафіксували, що 15 % працюючих громадян, вимушені були покинути свої робочі місця, а 59 % тимчасово залишили свої робочі місця. Це каже про те, що скорочення робочих місць пропорційно може відображати економічні збитки для підприємств даної країни. Більш детально з цього проводу можна зупинитися і на українському досвіді. З даними аналізу Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД) було встановлено динаміку збитковості від насильства на Донбасі України згідно Глобального індексу миру в Україні в 2014-2018 рр. Так, фахівцем даної установи було отримано приблизну вартість насильства за період 2014-2018 рр. (рис. 1.9), що говорить про значні економічні втрати для населення. Разом з тим цей показник досить складно включити до загальної системи оцінювання рівня економічної безпеки країни, проте дослідникові вдалося встановити таку залежність і в збитках для ВВП України, (рис. 1.10), що говорить про відношення до виробничої та переробної економічної діяльності даного регіону.

Рис. 1.8 Фактори впливу на міжнародну економічну безпеку, [25], [26], [27].

Як провило, такі дослідження ведуться Державним комітетом статистики України, проте більше на макрорівні. Таким чином, з характеристики впливу військових подій на економічну безпеку мають більше евристичний характер вивчення. З іншого боку тут не враховуються збитки від невикористаних можливостей, як наприклад втрата потенційних інвестицій, що також говорить про складність виявити таку залежність.

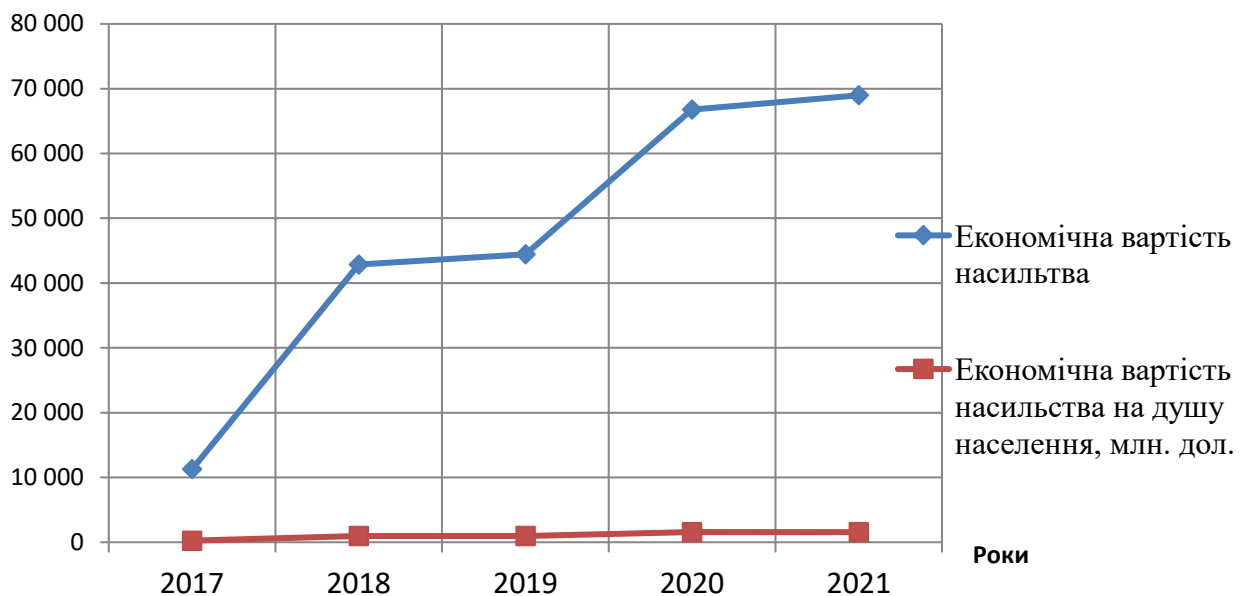

Рис. 1.9 Динаміка економічної вартості насильства згідно Глобального індексу миру в Україні в 2015 — 2019 рр., [28]

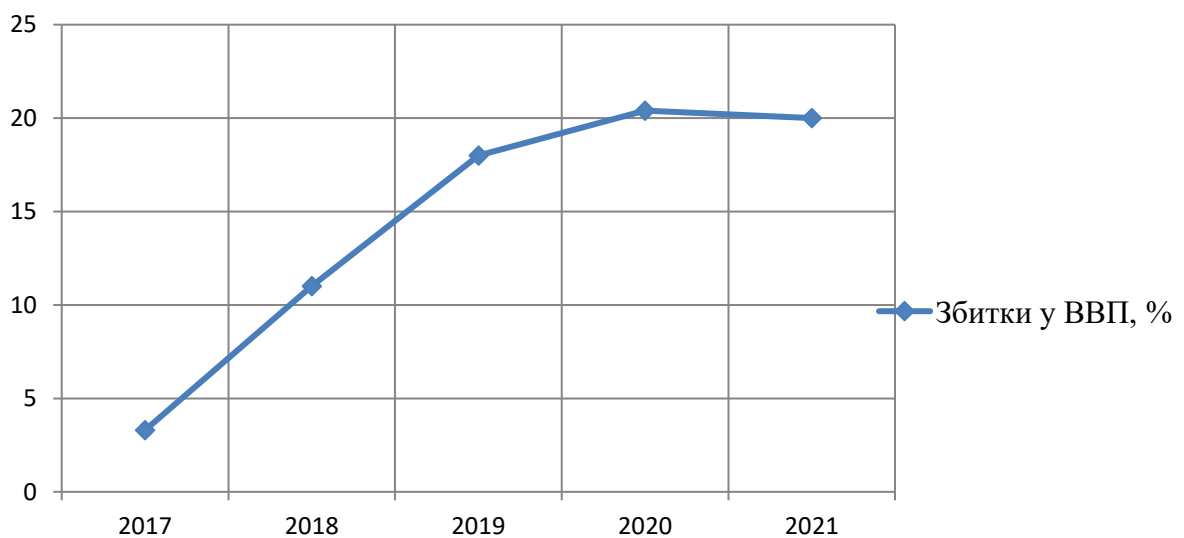

Рис. 1.10 Економічна вартість насильства, % ВВП., [28].

Таким чином методи забезпечення міжнародної економічної безпеки мають переважно попереджувальний характер, проте проблема

виявлення загрози залишається досить актуально, що вимагає формування чіткої системи показників міжнародної економічної безпеки.

Форми забезпечення економічної міжнародної економічної безпеки мають наступні категорії:

- законодавчі (правові);
- регуляторні (стосується в основному фінансово-кредитної сфери, що у свою чергу поділяється на бюджетно-податкову та кредитно-грошову);
- адміністративно-інституційні, що включає адміністративно-економічний та організаційно-адміністративний потенціал.

Аналізуючи використання цих форм, слід зазначити, що вибір держави залежить не так від економічної матерії, як від політичної організації суспільства, традицій, цілей і завдань, що вирішуються тим чи іншим суспільством, його керівниками. У теорії та на практиці до плідних результатів може призвести лише вибір тих форм забезпечення економічної безпеки, що ґрунтуються на знанні об'єктів регулювання, принципів їх функціонування, закономірностей, умов, передумов та факторів розвитку ринкових систем. В рамках таких міркувань це означає необхідність враховувати взаємний вплив національного та міжнародного чинників, або інакше – протиріччя інтересів, що реалізуються як на рівні суб'єктів господарювання різних держав, так і в національній економіці неминуче.

Розкриваючи відмінності трьох форм або їх поєднання у державній політиці, І.В. Новікова підкреслює, що використовуючи ту чи іншу форму в економічній сфері, держава від імені інститутів вибирає методи, з допомогою яких здійснює регулювання. У цьому слід зазначити, що з цих форм можна виокремити деталізовані напрями забезпечення економічної безпеки. Наприклад, законодавча (правова) форма є найвищою формою взаємодії держави та економіки. Вона являє собою сукупність законів, механізмів їх прийняття та здійснення, державних інститутів.

На нинішньому рівні розвитку ринкових систем у промислово розвинених країнах законодавча форма поєднується з фінансово-кредитною та

адміністративною, припускаючи їхнє законодавче закріплення. Їх класифікацію представлено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Форми та методи державного регулювання економічної безпеки

№п	Форми державного регулювання економічної безпеки	Методи (інструменти) державного регулювання економічної безпекою
1	законодавча (правова)	конституція, законодавчі та підзаконні акти
2	форма соціально-економічного регулювання	соціальні програми, програми економічного розвитку
2.1	бюджетно-податкова	державні бюджети всіх рівнів, податки, державні витрати, субсидії, субвенції, трансфери, пільги, приватизація
2.2	кредитно-грошова	облікова ставка відсотка (ставка рефінансування), норма відсотка, відкриті ринкові операції, норма резервування, виборчий контроль за кредитом, встановлення "кредитних стель"
2.3	валютне регулювання	девальвація (здешевлення) валюти, ревальвація (подорожчання) валюти, стерилізація, фіксування валютного курсу, продаж-купівля валюти
2.4	зовнішньоторгове регулювання	митні тарифи, експортні субсидії, демпінгова торгівля, умовно-безмитне ввезення та вивезення товарів, організація виставок, ярмарків, узгодження економічної політики країн
3	адміністративно-інституційна форма	заходи з державного регулювання економічної безпекою
3.1	адміністративно-економічна	централізоване планування, ціноутворення та фінансування, госпрозрахунок, система централізованих нормативів тощо.
3.2	організаційно-адміністративна форма	прямі адміністративні вказівки, встановлення жорстких правил субординації, інструкції, що регулюють взаємини нижчестоящих і вищестоящих ланок єдиної державної (корпоративної) системи, вироблення стандартних процедур адміністративного впливу тощо.

У той же час слід враховувати, що, організуючи управлінський вплив на економіку, держава як суб'єкт управління ставить перед собою певні цілі та відповідно використовує сукупність тих чи інших методів. При цьому враховується сукупність різних чинників. Так, зокрема слід враховувати, що, як правило, в екстремальних умовах, коли настають важкі періоди функціонування економіки, порушення виробничо-технічних зв'язків, розлад фінансової системи, роль державного втручання в економічне життя країни

посилюється. І, навпаки, у періоди сталого стану, стабільного розвитку, ефективного функціонування ринкових механізмів державний вплив на економічні процеси слабшає. При цьому необхідно мати на увазі, що переважання ринкових методів саморегулювання над державними важелями впливу і, навпаки, державних методів управління ринковими періодично змінюється. Це зумовлено, з одного боку, циклічним розвитком економіки, як у періоди кризових станів регулююча роль держави посилюється, а під час підйомів, розширення підприємницької діяльності активізується ринкове саморегулювання.

З іншого боку, як ринкове саморегулювання, так і державний вплив на економіку потенційно містять у собі позитивні та негативні елементи. Разом з тим навіть ідеальна модель економічного устрою передбачає використання механізму державного регулювання. Це зумовлено тими функціями, які виконує держава: регулювання рівня економічної безпеки, підтримка бізнесу, тощо.

Для визначення рівня міжнародної економічної безпеки застосовують такі методи, як прогнозування, аналіз поточного стану економіки, виявлення додаткових загроз. Разом з тим, враховуючи значну кількість факторів впливу на стан захищеності міжнародної економіки точно оцінити кількісно рівень економічної безпеки досить складно. Тому, фахівці застосовують методи експертних оцінок. Так, наприклад метод «Дельфі» розроблений корпорацією

RAND показав ефективність визначення загроз та ризиків в багатьох економічних та навіть політичних питаннях [29]. Його застосування використовується, коли математичний апарат безсилий, а емпіричні дані відсутні. Так, прогноз, який заснований на дельфійському методі - це спроба передбачити розвиток тієї чи іншої технології на тривалу перспективу, коли слід оцінити довгострокові проблеми приблизно на тривалий час.

Кінцева мета методу, спрямована на отримання необхідної інформації за допомогою послідовних опитувань, щоб домогтися максимального консенсусу для знаходження правильного і оптимального рішення.

Разом з тим є й недоліки вищезгаданих методик, у вигляді надмірної кількості суб'єктивності оцінок та, досить тривалого часу на опрацювання та кількості питань.

Алгоритм реалізації представлений на рис. 1.11

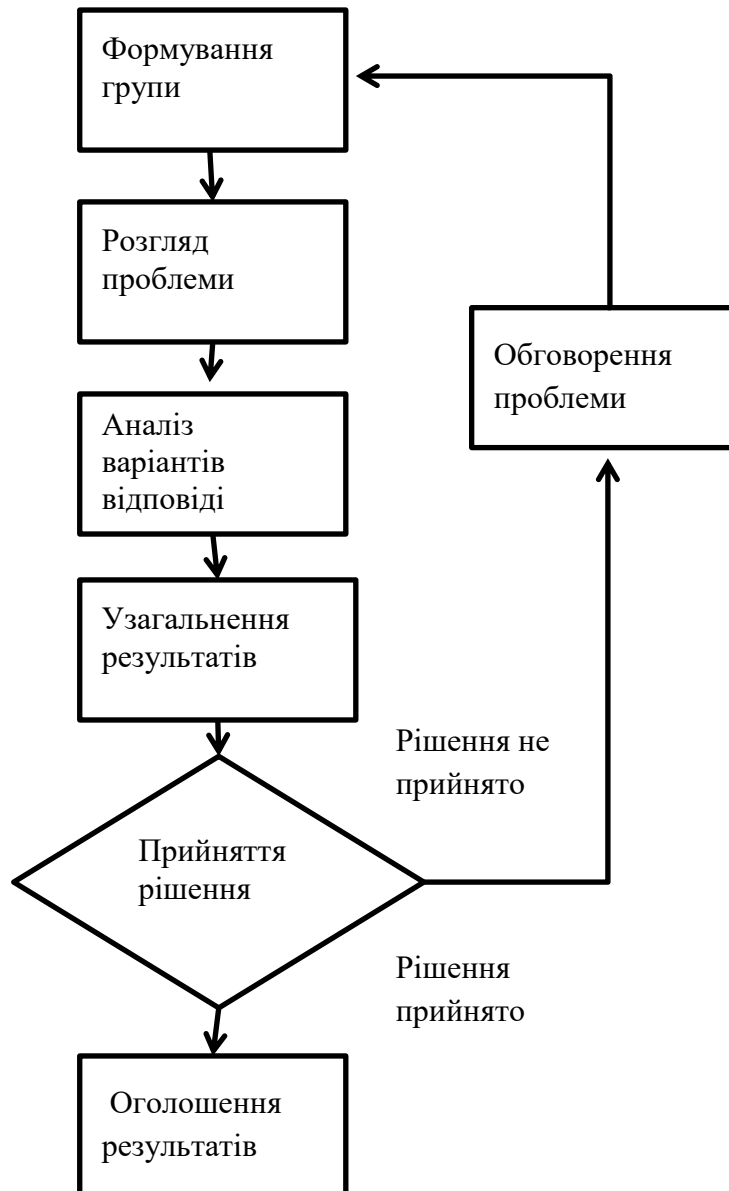

Рис. 1.11 Алгоритм реалізації методу експертних оцінок [**Ошибка! Закладка не определена.**]

Є підходи до кількісної оцінки рівня економічної безпеки, наприклад із застосуванням моделі Альтмана, що дозволяє встановити потенційну ймовірність банкрутства окремих підприємств. Серед зазначених методик, заслуговують увагу методи коефіцієнтного аналізу, оскільки мають практичне

підгрунтя та сформовані в результаті статистичного аналізу на прикладі великої кількості підприємств. Тому слід звернути на модель коефіцієнтного аналізу Альтмана, в основі якої лежить фінансова діагностика прогнозування банкрутства.

Прогнозування банкрутства, згідно започаткованої методики у 1968 р., включає в себе п'ять етапів [30]:

- формується вибірка схожих за характеристиками підприємств, які або збанкрутували, або зуміли вижити протягом деякого періоду;
- обґрунтовуються найбільш значущі для оцінки ймовірності банкрутства фінансові коефіцієнти;
- будується дискримінантна функція, яка графічно поділяє підприємства на дві групи: фінансово стійкі і потенційні банкрути:

$$Z = q_1K_1 + q_2K_2 + q_nK_n, \quad (1.3)$$

де:

Z – інтегральний показник ймовірності банкрутства;

$q_{1.....n}$ – коефіцієнти регресії;

$K_{1.....n}$ – фінансові коефіцієнти;

За підсумками статистичного аналізу визначаються критичні значення функцій Z_1 та Z_2 , де вибірка підприємств із негативними фінансовими результатами, буде мати ознаки банкрутства;

Оцінка ймовірності банкрутства проводиться з урахуванням порівняння значення Z для аналізованого підприємства і встановлених критичних значень.

Загалом можна виділити найбільш оптимальні методи оцінювання рівня міжнародної економічної безпеки, а саме:

- застосування методології фінансового аналізу;
- методи дискримінантного аналізу;
- методи експертного оцінювання;
- методи класифікації даних, для визначення критеріїв загроз та ризиків;
- регресійні моделі;
- методи інтегральних оцінок;

– методи фінансового аналізу.

Частина вказаних підходів, в основному буде використана в аналітичному та практичному розділах даної магістерської роботи.

Також до ефективної методики оцінювання рівня міжнародної економічної безпеки можна віднести метод оцінювання ефективності виробництва ОЕЕ (Overall Equipment Effectiveness), що в перекладі означає готовність технологічного обладнання, ефективність (продуктивність), якість продукції, яка виготовляється на певному обладнанні. Він застосовується для аналізу ефективності роботи виробничого обладнання на підприємствах. Основним його призначенням є підвищення ефективності виробництва [31]. Розраховується ОЕЕ, як добуток трьох коефіцієнтів:

$$ОЕЕ = A * P * Q, (1.4), [32]$$

де:

A - доступність;

P – продуктивність;

Q – якість.

Реалізуються наступним чином:

Доступність - відношення часу роботи лінії до робочого фонду часу.

Продуктивність - відношення реальної швидкості лінії до заданої або як відношення числа виготовлених деталей за період до максимально можливого.

Якість - відношення кількості придатних деталей до кількості фактично виготовлених.

Більш розширена інтерпретація представлена нижче.

$$ОЕЕ = \frac{t_{mach}}{t_{fond}} + \frac{\sum_{i=1}^n N_i t_{mach_i}}{t_{mach}} + \frac{t_{mach} - \sum_{i=1}^n t_{fail} - \sum_{i=1}^n t_{check}}{t_{mach}} \quad ,(1.5), [32]$$

Де t_{mach} - час на обробку одного виробу;

t_{fond} - загальний фонд робочого часу;

N_i – кількість одиниць продукції

t_{fail} – час який затрачено на випуск бракованих деталей;

t_{check} – час на виправлення браку

Зазначений метод показав свою ефективність для підприємств переробної галузі центральної частини Європи.

Загалом, для визначення рівня міжнародної економічної безпеки можна застосовувати багато різних методів аналізу стану захищеності економіки, в залежності від потреб аналізу. Тому, переважна більшість із них входять до

складу наукових напрямків дослідження фінансового стану, як окремих підприємств, так і окремих галузей виробництва, торгівельних та інвестиційних показників. У додатках 2-4 зведено ряд показників ділової активності підприємств, за якими оцінюється рівень їх економічної безпеки.

Таким чином, в результаті аналізу форм та методів забезпечення глобальної економічної безпеки світу можна виділити наступні методи оцінки рівня економічної безпеки:

1. метод аналізу та обробки сценаріїв;

Сутність даного методу полягає в організації взаємодії висококваліфікованих фахівців усіляких областей у розробці та укладанні складних для формалізації соціально-економічних завдань із впровадженням передового математичного моделювання.

2. методи оптимізації;

Застосовуються в аналітичному описі вивчених процесів для синтезу будь-якого обраного аспекту фінансової захищеності. Цей варіант значно обмежує сферу охоплення критеріїв, оскільки реальні процеси становлення країн характеризуються майже всіма показниками, деякі з них, не можуть бути кількісно віднесені у простій аналітичній формі.

3. теоретико-ігрові методи

Надають хороші результати в тих випадках, коли реальні процеси можуть бути перетворені на ігри.

5. Методи теорії нечітких систем

Є передовими засобами вивчення складних питань. Вони дають можливість формалізувати неправильні, недосконалі, найчастіше подвійні знання, які застосовують у доводах фахівців, тобто перекласти комп'ютерну мову до природної мови спеціалістів. На сьогоднішній день цей метод є одним з небагатьох математично працюючих зі змістовим змістом наших слів.

6. Методи статистичного аналізу

Суть даного способу дозволяє виявити приховані закономірності у величезних масивах інформації.

Висновки до першого розділу.

В результаті проведеного дослідження, згідно поставлених задач, було визначено роль міжнародної економічної безпеки в процесі забезпечення глобальної безпеки світу, яка полягає у створенні стабільних умов для функціонування міжнародної економіки, зовнішньої торгівлі країн, що розвиваються та ефективної боротьби з терором у світі.

Встановлено основні напрямки забезпечення міжнародної економічної, а саме:

- виявлення загроз;
- запобігання загрозам;
- нейтралізація загроз.

Для їх мінімізації слід вдосконалювати такі заходи як:

- розробка методів удосконалення моніторингу загроз міжнародної економічної безпеки та заходів щодо їх підтримки;
- формування, забезпечення та розвиток засобів забезпечення безпеки;
- впровадження нових методів моніторингу загроз та ризиків.

Дослідження поняття міжнародна економічна безпека дозволили сформулювати його визначення, яке на відміну від існуючих характеризує цю категорію комплексно. Так, під глобальною міжнародною економічною безпекою слід розуміти стан сталої динамічної рівноваги міжнародної економіки, що має здатність своєчасно реагувати на будь-які дестабілізуючі фактори та ризики, відстоювати економічні країн що розвиваються, а також гарантувати сталий розвиток світової економіки та задоволення потреб населення.

Вивчення основних засобів інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки дозволило встановити методи збору та аналізу інформації для подальшого дослідження

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЗАГРОЗ ТА РИЗИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1 Аналіз інформації про господарську діяльність міжнародних транснаціональних компаній

Транснаціональні корпорації (ТНК) відіграють важливу роль в процесі забезпечення міжнародної економічної безпеки, оскільки безпосередньо впливають на нові тенденції у міжнародному бізнесі, глобальну конкурентоспроможність на міжнародних ринках, а також економіку держав, країн. На сьогоднішній день вони є одним із найбільш впливових економічних та політичних організацій у світі сьогодні. Наявність безлічі філій по всьому світу, величезних виробничих потенціалів та інших ресурсів дозволяють їх мати безпосередній вплив на стан економічної безпеки багатьох країн, що створює, як економічне благо з одного боку у вигляді збільшення робочих місць та розвитку економіки загалом, а в деяких випадках і певну загрозу через лобіювання власних інтересів, які інколи суперечать інтересам держав економічна діяльність яких пов'язана з діяльністю даних корпорацій.

Можна вважати, ще багатонаціональні корпорації є невід'ємним елементом процесу глобалізації. Зважаючи на те, що існують тисячі корпорацій, і багато з них відрізняються одна від одної з лише точки зору управління бізнесом, можна виділити кілька загальних принципів, які є спільними для всіх багатонаціональних корпорацій. Так, володіння бізнесом поєднує групу людей, які працюють разом, щоб отримувати великі, зростаючі, стійкі та законні доходи. В цілому, корпорації були створені для збільшення потужності та розширення ринків та інструментів отримання прибутку.

Кількість та масштаби корпорацій постійно зростає. У першій декаді 21-го століття ТНК складали 25% світової економіки, приблизно 2/3 світової торгівлі, 40 % якої здійснюється усередині ТНК. Це означає, що торгівля

здійснюється за ринковими цінами, а не по трансфертним. Трансфертні ціни у свою чергу формуються під довгостроковою материнською політикою корпорацій, а не під тиском ринку.

Разом з тим, одна з найголовніших ролей ТНК у збільшенні рівня економічної безпеки - це працевлаштування населення світу. На підприємствах ТНК працює приблизно 10% усіх зайнятих у несільськогосподарському виробництві. З них 60% працюють у центральних офісах, а решта 40% працюють у дочірніх підрозділах [33]. Інша головна роль ТНК, яку хотілося б розглянути, це володіння світовими патентами, ліцензіями та ноу-хау. На сьогоднішній день транснаціональні корпорації контролюють приблизно 4/5 їх частину.

В даний час всі найбільші ТНК розташовані в економічних центрах планети – США, ЄС та Японії (рис. 2.1) та в останні роки активно розвивають свою діяльність на світовому ринку нових індустриальних країн.

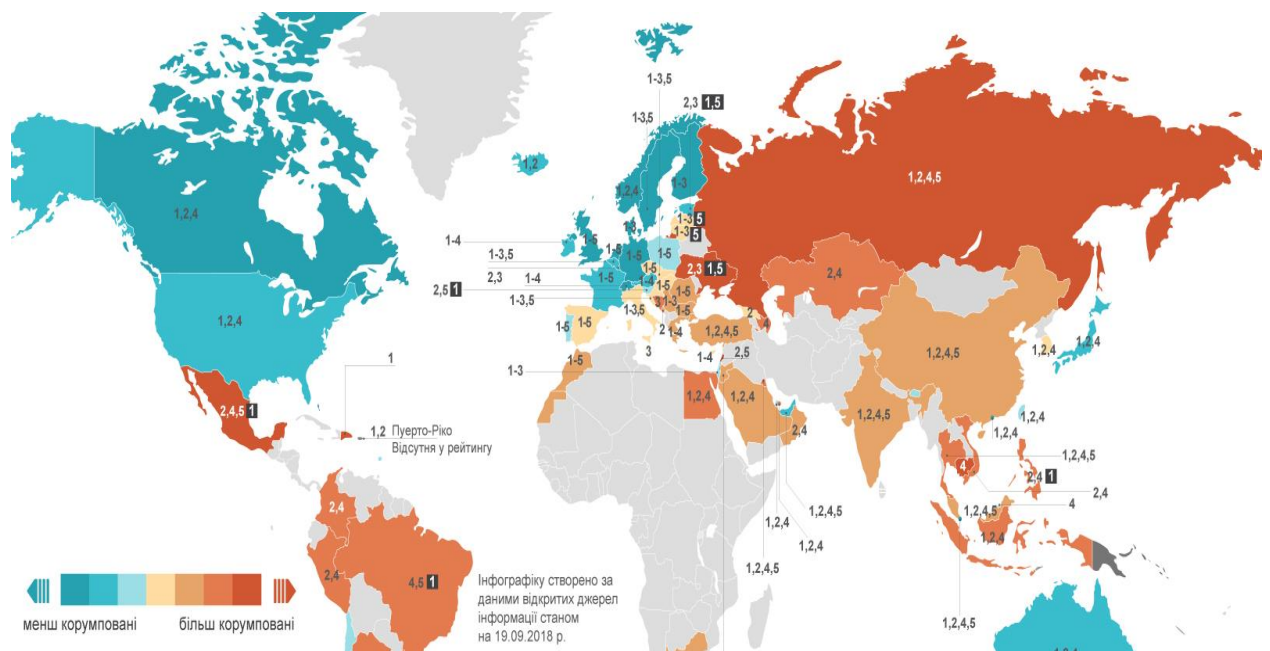

Рис. 2.1 Розташування ТНК

Тому, світова економіка сьогодні представлена, насамперед, транснаціональною економікою. А проблеми формування транснаціональних корпорацій та їх вплив на національну та світову економіку є одними з

найбільш значущих у умовах інтенсифікації економічних зв'язків між державами. Таким чином, міжнародні корпорації, з одного боку, є продуктом міжнародних економічних відносин, що швидко розвиваються, а з іншого боку, самі представляють потужний механізм розвитку активно впливаючи на міжнародні економічні відносини. Вони є двигуном у світовій економіці. Так, одна країна може бути платформою створення ТНК, інші країни користувачами даної платформи. Створення філій транснаціональною компанією у тій чи іншій країні може нести як позитивні, і негативні наслідки. З позитивних – економічний розвиток у країні, забезпечення роботою населення, розширення ринків, надання додаткових прибутків бюджету країни. Негативними наслідками можуть бути придушення своєю потужністю місцевих фірм, встановлення монопольних цін, порушення державних законів, наприклад укриття доходів від оподаткування шляхом перекачування їх з однієї країни в іншу, екологічні наслідки, дестабілізація ситуації на ринку праці за рахунок того, що заробітна плата працівників філій ТНК перевищує заробітну плату працівників місцевих фірм.

Отже, дослідження глобальної міжнародної безпеки не можливо без аналізу діяльності міжнародних ТНК та їх впливу на стан захищеності світової економіки. Це стосується, як впливу з боку ТНК на світову економіку та економіку окремих країн, так і їх економічну безпеку.

Тому слід проаналізувати тенденції розвитку ТНК та їх роль в процесі забезпечення глобальної міжнародної безпеки з метою виявлення потенційних та реальних загроз ризиків та небезпек.

Так, тенденція уповільнення економічної динаміки відобразилася на темпах зростання показників діяльності ТНК (табл. 2.1).

Бачимо, що у 2021 році топ-100 ТНК посилили свої позиції у міжнародній діяльності порівняно з 2020 р., збільшивши активи та продажі на 8%, хоча тенденція відновлення глобалізації залишається поки що слабкою. Це є чітким сигналом до початку створення заходів протидії негативним наслідкам пандемії в світі. Частка іноземних співробітників та частка іноземних продажів у всьому

світі в загальному обсязі збільшилася на 1,3 і 2,4 %, слідуючи тренду глобалізації. З 2019 по 2020 рік частка продажу та іноземних активів збільшилася з 57% та 56% до 65% та 62% відповідно [7].

Таблиця 2.1

Тенденція розвитку 100 найбільших ТНК

Показники	100 найбільших ТНК пс			і всьому світу		100 найбільших ТНК у та перехідних економіках, що розвиваються.		
	2020	2021	2020/ 2021 (%)	2022	2020/ 2021 (%)	2020	2021	зміна (%)
Активи (млрд. дол.)								
Іноземні	8015	8337	4,0	9004	8.0	1716	1886	9,9
Внутрішні	4 875	4894	0,4	5491	12,2	4289	4511	5,2
Загальні	12 891	13 231	2,6	14 495	9.6	6004	6397	6,5
Частка іноземних (%)	62	63	0,8	62	-1.4	29	29	0,9
Продажі (млрд. дол.)								
Іноземні	4 802	4 765	-0.8	5173	8.5	1734	1559	-10.1
Внутрішні	2 851	2737	-4,0	2793	2.1	1903	1965	3,3
Загальні	7 653	7502	-2,0	7964	6.2	3638	3524	-3.1
Частка іноземних [%]	64	63	0.8	65	2.2	48	44	-3.4
Зайнятість (тис. чол.)								
Іноземні	9 130	9535	4,4	9757	2.3	4003	4603	15.0
Внутрішні	7 141	6920	-3,1	6889	-0,4	7900	7434	-5,9
Загальні	16271	16 455	1,1	16 646	1.2	11 903	12 038	1.1
Частка іноземних (%)	56	58	1,3	59	1.2	34	38	4.6

Темпи зростання як світової економіки, так і економіки більшості знижуються [9]. За одночасної децентралізації світового простору продовжується прискорюватися цифрова інтеграція. У зв'язку з цим з'являються думки щодо виникнення нової моделі глобалізації [3, 10].

Це пов'язано із тим, що у економіці розвинених країн йдуть структурні трансформації, пов'язані з «ноюю індустріалізацією» чи «деіндустріалізацією». Є бачення щодо створення цифрової економіки. Тобто в результаті технічного

прогресу сучасні інформаційні та промислові технології проникають у базові галузі – машинобудування, приладобудування, енергетику, будівництво, хімію. Усе це свідчить про перехід лідируючих країн до тренду імпортозаміщення та відродження базових галузей національної промисловості на новій технологічній основі [10]. Слід відзначити, що у 100 провідних ТНК у країнах з розвиненою економікою, також відбувається зниження темпів глобалізації (частка іноземних активів становить 0,9% 2021 р. до 2020 (табл. 2.1).

Таблиця 2.2

Склад топ-100 світових ТНК з галузей економіки та розташування їх штаб-квартир, 2020–2021 рр. (кількість фірм)

Галузь	2020	2021	Країна	2020	2021
Видобуток корисних копалин, нафтовидобуток	19	13	США	24	20
Авто- та авіабудування	13	13	Великобританія	17	14
Фармацевтика	10	12	Франція	13	12
Комунальні послуги	10	9	Німеччина	9	11
Оптова та роздрібна торгівля	10	6	Японія	9	11
Продукти харчування, напої та тютюнові вироби	9	8	Швейцарія	6	5
Технологічні компанії	7	15	Ірландія	-	4
Телекомунікації	6	7	Інші розвинені економіки	22	23
Інші промислові галузі	12	13	Економіки, що розвиваються	7	8
Інші галузі сфери послуг	4	4	Китай	3	4
Усього	100	100	100	100	

У 2019 р. частка розвинених країн розширили свій бізнес автомобільної та технологічних галузях. Автомобільні ТНК збільшили свої іноземні активи загалом на 10–20%, оскільки вкладали значні кошти у розробці нових продуктів, співпрацюючи з технологічними компаніями. У таблиці 2.2 наведено динаміку частки іноземних активів та продажів з 2020 по 2021 рік у Топ-100 ТНК по галузях, яка підтверджує, що глобалізація найбільше торкнулася автомобільної та технологічних галузей. Навіть в індустрії споживчих товарів, яка є галуззю, що повільно розвивається в розвинених країнах, спостерігалось значне зростання. Склад глобальних компаній значно змінився останні п'ять

років. Спостерігається, що добувні галузі та торгові корпорації знижують свої позиції у рейтингу. Так, у США під впливом глобальної конкуренції частка обробної промисловості ВВП скоротилася до 12%, хоча на неї припадає майже 80% приватних витрат на наукові дослідження та розробки та понад 60% експорту країни [11]. Змінилася також географія ТНК, наприклад, Ірландія стала місцем розташування чотирьох корпорацій, а також зросла кількість у рейтингу Топ-100 ТНК із Японії та Німеччини (табл. 2.2).

За даними Національного наукового фонду США, потенційний світовий ринок нанопродукції та нанотехнологій у 2019 р. вперше перевищив 1 трлн дол., найбільший внесок зробили наноматеріали (31%), наноелектроніка (28%) та фармацевтика (17%). З цього приводу є кілька протекціоністських пояснень даним тенденціям:

- ініціація дискримінаційних заходів у торгівлі;
- ослаблення спроможності міжнародних інститутів (ООН, МВФ та ін.) встановлювати та забезпечувати дотримання загальних правил на протипагу двостороннім угодам, що ґрунтуються на національних інтересах;
- ослаблення домінуючої ролі західних країн у міжнародних фінансових інститутах та поява нових фінансових інститутів, таких як Китайський Азіатський інвестиційний банк та Новий банк розвитку;
- зростання державного капіталізму: посилюється економічна роль державних підприємств та фондів суверенного добробуту та пряма державна підтримка національних галузей.

За даними дослідницької організації Preqin, суверенні фонди тепер управляють портфелями вартістю 7,3 трлн дол. США в порівнянні з активами в розмірі 4,2 трлн. дол. США у закритих приватних фондів [1].

Спостерігається, що у 2019 році на оголошені державними ТНК інвестиції у нові проекти припало 11% від загального обсягу подібних інвестицій у всьому світі. У 2015 році ця частка становила 8% [13]. Порівняно з іншими ТНК галузева структура державних ТНК більше зміщена у бік фінансових послуг та видобувної промисловості. Якщо судити з основної

господарської діяльності штаб-квартир корпорацій, понад половину державних ТНК (51%) працюють у п'яти сферах (табл. 2.3):

- фінанси,
- страхування та нерухомість (18%);
- електроенергетика,
- газ та послуги санітарії (10%);
- транспорт (10%);
- диверсифіковані холдинги (7%);
- видобуток корисних копалин (6%)

Таблиця 2.3

Державні ТНК: розподіл за основними секторами або галузями, 2021 [13]

Галузь	Число країн	Частка, %
Гірський видобуток	90	6
Холдинги	108	7
Транспорт	152	10
Електроенергетика, газ та послуги санітарії	152	10
Фінанси, страхування та нерухомість	269	18
Усього	771	51

Крім політичних чинників, є й структурні зрушення світової економіки внаслідок цифровізації. Основним питанням для дослідження та аналізу політики у даній області є питання про те, чи впливає цифровізація на зміну стратегій інтернаціоналізації ТНК. Традиційні цифрові компанії, такі як General Electric з платформою Predix, та новачки, як Uber, Airbnb та Flipkart, отримують доступ до безмежних глобальних ринків через свої платформи інформаційних технологій та екосистеми місцевих партнерів. В період з 2015 по 2019 рік деякі компанії, що працюють на цифровій платформі зросли більш ніж на 100% порівняно з однозначним зростанням у існуючих багатонаціональних компаніях

Кількість цифрових компаній у Топ-100 міжнародних ТНК продовжує стрімко зростати. Рейтинг 2020 року включає 15 технологічних та 7 телекомунікаційних ТНК. Наразі точаться дискусії між тими, хто передбачає

значні нові можливості у результаті цифровізації, і тими, хто очікує значного зниження зайнятості. Позиція останніх ґрунтується на тенденціях у галузі зайнятості, які представлені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Тенденції в активах, виручці та зайнятості топ-100 ТНК у 2020 році
(у відсотках до 2015 р.),**

Показники	100 найбільших ТНК по всьому світу					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Активи технологічних компаній	100	112	125	137	148	165
Виручка технологічних компаній	100	106	110	116	121	135
Зайнятість технологічних компаній	100	105	110	115	120	125
Активи телекомунікаційних компаній	100	99	98	99	99	99
Виторг телекомунікаційних компаній	100	95	90	92	91	92
Зайнятість телекомунікаційних компаній	100	110	93	95	99	92
Активи інших компаній	100	101	101	103	101	103
Виторг інших компаній	100	101	102	103	96	91
Зайнятість інших компаній	100	101	101	100	100	92

У телекомунікаційних та інших ТНК зайнятість залишалася практично на одному рівні з активами та операційними доходами, що показує, що цифровізація у цих групах досі не торкалася конкретних робочих місць. На відміну від цього, співробітники технологічних ТНК збільшувалися приблизно на 5 % щорічно з 2015 до 2020 року. Цей темп приросту приблизно відповідає збільшенню виручки, але значно нижчий, ніж збільшення загальних активів, що становило 11 % на рік. Це вказує на те, що хоча технологічні ТНК створюють більше робочих місць у міру їх зростання джерела корпоративної цінності переходять від праці до капіталу, тобто зайнятість знижується.

Зайнятість у промисловості США за 2011–2019 роки суттєво знизилася – з 17,2 млн до 11,4 млн осіб, і 34–41%. Це скорочення можна пояснити конкуренцією з Китаєм [17].

В цілому спостерігається суттєве уповільнення зростання продуктивності праці в США та розвинених країнах загалом після 2007 р. Індекс продуктивності праці в розрахунку на людину-годину робочого часу в США, що склала 2,2% у 1996–2007 рр., знизився більш ніж удвічі у 2019 р. – до 1,0%. У Великобританії в 2007 р. цей показник дорівнював 2,1%, а в 2019 р. він знизився до 1,7%, у Німеччині – з 3,4% у 2007 р. до 1,9% у 2019 р., в Італії – з 1,0% у 2007 р. до 0,6% у 2019 р. [18].

Розвиток робототехніки, штучного інтелекту та адитивних технологій кардинально зменшать витрати виробництва в обробній промисловості. Це пояснюється тим, що більш витратні традиційні методи обробки вимагають використання окремих прес-форм для кожної продукції, а 3D-принтери дозволяють виробляти різну продукцію на одному і тому ж обладнанні. Можливості роботів дозволять повністю автоматизувати процес складання та забезпечити зворотне перенесення різних операцій з регіонів з дешевою робочою силою, скоротивши довгі ланцюжки доданої вартості, що формуються ТНК.

Цей факт змушує ТНК переходити на гнучкі виробничі потужності, розташовані біля споживачів. Разом з тим, продуктивність знижується не тільки за рахунок зайнятості в нових галузях, а також скорочення робочої сили в традиційних виробництвах. Це відбувається і на основі програмованої автоматизації рутинних процесів. Тому «міф» про деіндустріалізацію, тобто про заміну базових галузей новими інформаційними технологіями може стати реальністю. Тим не менш, тенденції зниження потоків товарної торгівлі та зрушень у глобальних витратах внаслідок впливу індустрії 4.0 змушує ТНК шукати нові напрямки розвитку. Сьогодні спостерігається, що цифрові послуги та платформи інтегрують складові бізнесу та екосистему, в яких він оперує. Виходить, що чим більше ТНК використовують послуги та підприємницькі рішення для різних товарів, відповідальність за прибутки та збитки зрушується від продуктивних підрозділів до підрозділів, що працюють з клієнтами. Наприклад, найбільша компанія у світі, що продає товари та послуги через

Інтернет, і один із перших інтернет-сервісів, орієнтованих на продаж реальних товарів масового попиту, Amazon.com у 2017 р. інвестувала в активи обслуговуючих корпорацій, у тому числі власний парк вантажних автомобілів, службу доставки, роботокеровані склади та власну авіакомпанію [7].

За даними індексної фірми FTSE, прибуток понад 700 найбільших міжнародних компаній із розвинених країн за останні п'ять років упав на 25% [21].

Таблиця 2.5 характеризує дані про розширення державного та національного капіталізму, що показують високі ROE у фінансових національних компаній: 10% щодо 7% у транснаціональних.

Таблиця 2.5

ROE національних компаній та ТНК з галузей економіки, 2021 р.,%, [21]

Галузі	Національні компанії	ТНК
Технологічні компанії	15	20
Споживчі	20	11
Промислові	18	12
Комунальне господарство	6	11
Фінанси	10	7
Базові матеріали	8	4
Медійні та телекомунікаційні	15	3
Енергетика	2	-2
Диверсифіковані конгломерати	10	11
Усі галузі	10	10

Також високі значення ROE у медійних та телекомунікаційних національних. Підприємств: 15% проти 3% у транснаціональних. Це говорить про вищий рівень конкурентоспроможності національних корпорацій.

Таким чином, забезпечення зворотного процесу перенесення виробництв із регіонів з дешевою робочою силою та скорочення ланцюжків доданої вартості, що формуються ТНК, займе тривалий час внаслідок неготовності багатьох країн до ресурсного переозброєння обробної промисловості. В даний час ТНК розвинених країн в умовах конкуренції з країнами, що розвиваються, зниження загального потоку міжнародного руху капіталу та отримуваних

доходів від діяльності зарубіжних філій переносять свою діяльність ближче до материнського Підприємства і йдуть із зарубіжних ринків. Країни, що розвиваються, особливо Китай, нарощують державний капіталізм, особливо у фінансовій сфері, паралельно залучаючи іноземні компанії, але прагнучи придбати права на інтелектуальну власність та створити робочі місця для свого населення.

Сьогодні хоч і робиться акцент на те, що заміна базових галузей на нові інформаційні технології, біотехнології та інші технології, по суті, неможлива, і зростання продуктивності можливе лише завдяки автоматизації промисловості, але тенденції зниження зайнятості внаслідок зростання продуктивності та ролі нематеріальних активів у створенні цінності вже чітко простежуються на прикладі технологічних ТНК.

Так, ми бачимо, що цифрова економіка стає дедалі важливішою частиною цієї трансформації. Це не тільки впливає на повсякденне життя зростаючого числа населення, а й охоплює дедалі більшу частину світової економіки. Інтернет-індустрія становить майже чотири відсоткові пункти для ВВП у найбільших економіках, які генерують 70% світового ВВП [25] По мірі того як все більше компаній купують і продають в Інтернеті, вартість транзакцій лише для веб-бізнесу становить приблизно третину вартості бізнесу для споживачів [26].

Тому, міжнародна економічна безпека в цьому аспекті потребує нових рішень, які спрямовані на забезпечення адаптації економік кран, що розвиваються під нові потреби. Зокрема, зменшення робочої сили, здешевлення деяких послуг, перехід на цифрову економіку та багато інших проблем пов'язаних із новими викликами та загрозами.

2.2 Аналіз факторів впливу на міжнародну економічну безпеку

Розуміння економічної безпеки, як стану захищеності від загроз, ризиків та небезпек вимагає всебічної оцінки такого стану. З одного боку ми можемо

визначити ряд фінансових показників тієї чи іншої країни, або світові тенденції в цілому, проте складно врахувати усі фактори впливу на відповідний стан захищеності. Це в свою чергу робить не можливим отримання точної оцінки такої захищеності. Для вирішення цієї проблеми вчені намагаються визначити найбільш оптимальні шляхи дослідження ймовірностей виникнення загрози, намагаються змоделювати загрозові фактори та оцінити їх вплив кількісно. Тому, даний підрозділ магістерської роботи присвячений відповідній проблематиці, в рамках задач дисертаційного дослідження, що пов'язані із визначення найбільш вагомих факторів впливу на міжнародну економічну безпеку. Для цього слід звернути увагу на факторний аналіз показників зовнішньої торгівлі, який є важливим складником загальнодержавного прогнозування соціально-економічного розвитку. Показники експорту та імпорту товарів впливають на доходи державного бюджету будь-якої країни та міжнародних процесів в цілому. Тому, розвиток національного виробництва визначає не лише рівень економічної безпеки, а й добробут населення.

В умовах світової економіки, що пов'язані із військовими подіями, пандеміями та рядом інших негативних факторів, факторний аналіз набуває особливого значення, так як без аналізу економічних факторів складно пояснити зміни, що відбуваються в розвитку торгівельних відносин в світі. Система прогнозування таких відносин включає довгострокове, середньострокове та короткострокове прогнозування. Достовірність і надійність прогнозів залежить від використовуваної методології прогнозування, урахування всього різноманіття факторів, що визначають структуру та динаміку експорту та імпорту товарів між країнами. В даний час ці процеси відбуваються в умовах глобалізації, що прискорюється, а також зміни структури світової торгівлі і торгової політики, посилення конкурентоспроможності експортованих товарів. Тому, при розробці довгострокових прогнозів методи статистичного аналізу та моделювання використовуються обмежено, а більшою мірою застосовуються методи логічного аналізу та експертні оцінки. Так, методи експертних оцінок

дозволяють враховувати складність та різноспрямованість аналізованих факторів у сфері торговельного аналізу та прогнозування. Перевагою методів експертного прогнозування є їх відносна простота та доступність, особливо при обмеженості вихідної інформації та невизначеності. Крім того, експерт при складанні прогнозу може використовувати не лише статистику торгівлі, а й накопичений ним інформаційний багаж, а також досвід подібних досліджень та прогнозування. Недоліками цих методів є, перш за все, суб'єктивність прогнозних оцінок, певна обмеженість подання експерта в тих чи інших питаннях, його схильність перебільшувати, або переоцінювати ситуацію. У середньостроковому прогнозуванні використовують економетричні моделі, що дозволяють провести статистичну оцінку впливу економічних чинників у різних сценаріях економічної політики.

Так, методи багатофакторного моделювання, в основі якого лежить використання економетричних моделей для складання середньострокових та короткострокових прогнозів, є найбільш прийнятними та достовірними. Практика використання прогнозування експорту та імпорту підтверджує цей факт.

Наприклад, МВФ розроблено моделі аналізу та прогнозування експорту та імпорту товарів або, так звані функції експорту та імпорту товарів, які використовуються в багатьох країнах світу, що є вагомим індикатором рівня економічної безпеки в країні до якої застосовуються відповідні методи аналізу.

Обсяг експорту тієї чи іншої країни залежить, як від здатності її резидентів постачати товари для продажу за кордоном, тобто пропозиції експорту, так і від бажання інших країн купувати ці товари, тобто від попиту на експорт.

Функції пропозиції експорту можуть бути засновані на наступному спрощеному рівнянні, запропонованому МВФ, :

$$\frac{X}{P_x} = f\left[\frac{P_x}{P_y}, Y_x, GAP\right]$$

де X - вартість експорту;

P_x - ціна експорту;

P_y - внутрішні ціни;

Y_p - виробничі потужності експортного сектора;

GAP - надлишковий внутрішній попит.

З цього можна зробити висновок, що основними факторами, що визначають обсяг експорту за моделлю МВФ, є фактор, що визначає обсяг виробництва продукції, та ціновий стимул. Яка частина від загального обсягу виробництва піде на експорт, визначається співвідношенням внутрішньої ціни та тієї ціни, за якою цей товар може бути проданий за кордоном (світова ціна). Даний показник характеризує експортний потенціал країни, який є інтегральною складовою економічної безпеки. Нажаль розрахунки відповідного показника знайти не вдалось, проте слід звернути увагу на оприлюднені показники ООН, які висвітлюють стан захищеності міжнародних соціально-економічних процесів у відповідності зі стратегічними напрямками. Відповідні показники отримано з використанням методологій розрахунку показників захищеності ООН,

Важливим індикатором є динаміка зміни валютного курсу, оскільки його зниження веде до підвищення експортної ціни у національній валюті і, отже, прибутковості експорту проти продажем продукції у країні. Аналогічний стимулюючий експорт впливають експортні субсидії. Обсяг і структура імпорту тієї чи іншої країни залежить, як від потреби чи необхідності імпорту товарів, що визначається станом виробництва, і від можливості країни купувати ці товари, тобто від попиту імпорт, тому цей показник також можна вважати критерієм оцінювання стану захищеності країни та її економічного потенціалу від загроз та ризиків. Рівняння попиту імпорт, запропоноване МВФ, виглядає так:

$$\frac{M}{P_m} = f\left[\frac{Y_d}{P_y}, \frac{P_m}{P_y}\right]$$

де M - вартість імпорту;

P_m - ціна імпорту;

Y_d - внутрішній дохід (або внутрішній попит);

P_y – рівень внутрішніх цін.

Обсяг імпорту збільшується зі збільшенням обсягу реалізованих товарів. Конкурентоспроможність цін відображає реакцію обсягу імпорту цін, які характеризують рух внутрішніх та світових цін у відповідних валютах, і зміни обмінного курсу. Однак вплив на показники зовнішньої торгівлі основних економічних факторів, що включаються до моделі МВФ, мають для кожної країни свої особливості. Це пояснюється нестабільністю економічної ситуації, кризовими явищами у національній та світовій економіці, у ході яких порушуються основні взаємозв'язки та взаємозалежності. Тим не менш, дослідження в галузі побудови економетричних моделей зовнішньої торгівлі є одним з найважливіших і значимих внаслідок низки нижченаведених причин. Досліджувані процеси в галузі торгівлі розвиваються в тісному взаємозв'язку з економічною та політичною обстановкою в світі, тому торговельні показники важко піддаються екстраполяційному передбаченню та глибокий аналіз таких процесів неможливий без дослідження їхньої залежності від економічного розвитку окремої країни та її зовнішньоекономічної політики.

Всебічний аналіз напряму розвитку торгівлі завжди характеризувався цілим набором показників, кожен із яких представляє певну сторону торговельного процесу. При цьому, виявляючи тенденції у зміні показників, прогнозування дозволяє передбачити негативні тенденції у розвитку зовнішньоторговельних процесів, що дає можливість вжити заходів для їх запобігання, або підготуватися до того чи іншого небажаного явища. Отже, факторний аналіз дає можливість управління розвитком торгівлі.

Важливим завданням розробки даних моделей, є облік впливу інфляційних процесів на економічні показники. Для цього необхідно вирішити питання прогнозування світових та внутрішніх цін на продукцію, що експортується та імпортується. Стандартні моделі передбачають збільшення імпорту зі збільшенням реального ВВП.

Наприклад аналіз імпорту товарів АПК України останніми роками мав наступну динаміку (Рис. 2.2)

Рис. 2.2 Зовнішній торговельний облік в Україні за 2020 р.

Георгафічна структура зовнішньої торгівлі у світі за цей період має наступну характеристику (рис. 2.3)

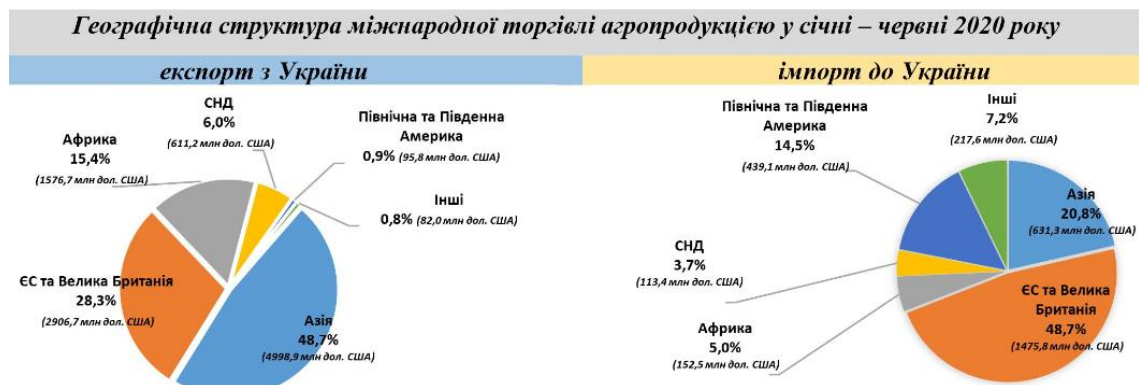

Рис. 2.3 Георгафічна структура зовнішньої торгівлі у світі за 2020 р., .

Це в свою характеризує ряд продуктів, які потребує світ, наявна кількість яких також визначає рівень економічної безпеки у світі. (Рис. 2.4)

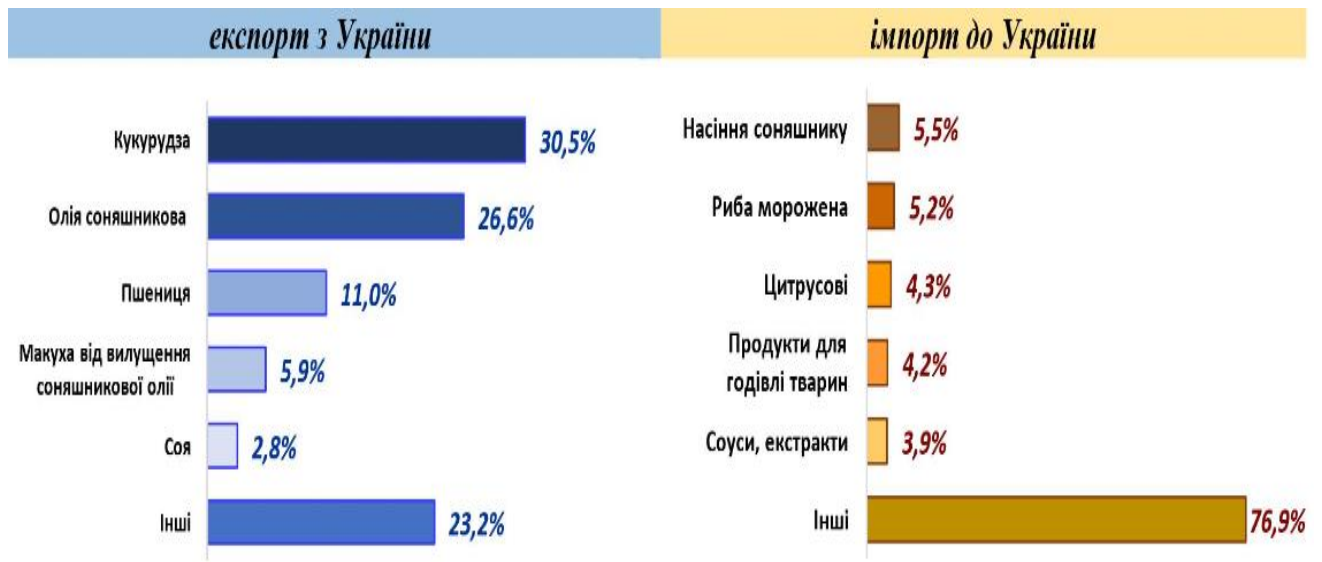

Рис. 2.4 Топ-5 продуктів у товарній структурі міжнародної торгівлі агропродукцією у січні - червні 2020,

З цього можна встановити, які країни мають найбільший вплив на показник економічної безпеки за відповідним критерієм (рис. 2.5)

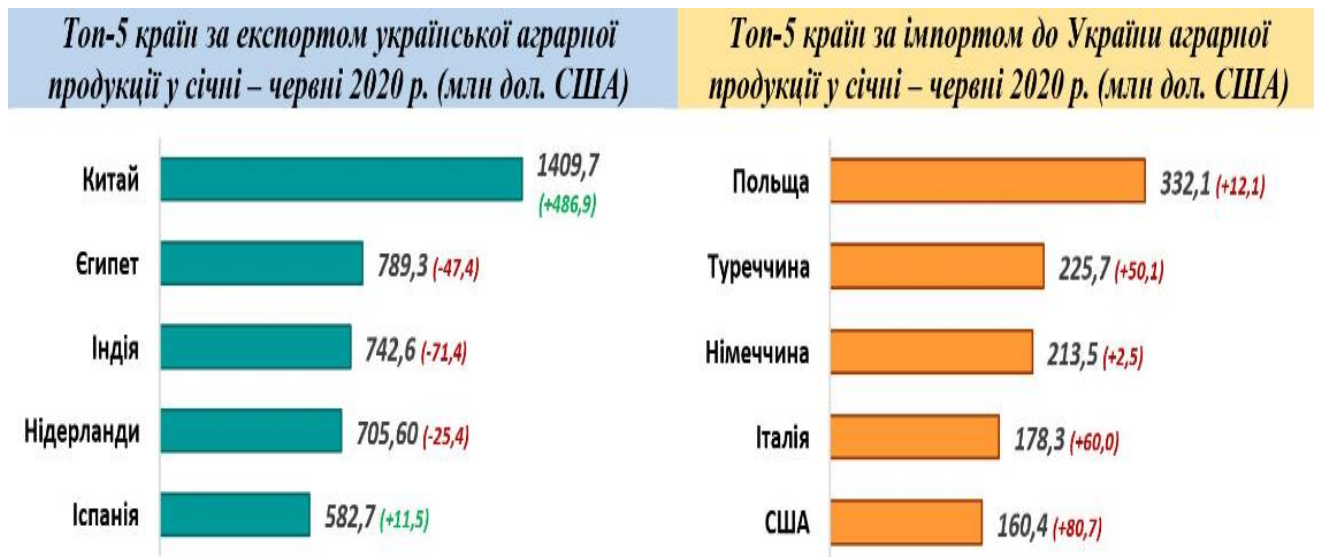

Рис. 2.5 Характеристика імпорту та експорту до України товарів АПК.

Отже, визначальними товарами для України залишилися зернові, олія та олійні культури, залишки й відходи, а також м'ясо і субпродукти. Вони сформували понад 85% виручки від продажу агропродовольства на ринках країн світу. Відповідний показник є інтегральною складовою економічної

безпеки та може бути застосований, як ваговий коефіцієнт при загальному визначенні її рівня.

Разом з тим, аналізуючи динаміку ВВП України з 2002 по 2021 р. (таб. 2.6), можна встановити взаємозв'язок аналізованих показників. У 2008 р. спостерігається уповільнення темпів зростання як реального ВВП у порівнянних цінах, і імпорту товарів.

Таблиця 2.6

Валовий внутрішній продукт України з 2012 по 2021 рр. (млн. грн.),

Валовий внутрішній продукт України з 2012 по 2021 рр. (млн. грн.)				
	Номінальний ВВП (в фактичних цінах)	Реальний ВВП (в цінах попереднього року)	Різниця (реальний – номінальний)	
2012	1408889	1304064	-104825	-7.4%
2013	1454931	1410609	-44322	-3.0%
2014	1566728	1365123	-201605	-12.9%
2015	1979458	1430290	-549168	-27.7%
2016	2383182	2034430	-348752	-14.6%
2017	2982920	2445587	-537333	-18.0%
2018	3558706	3083409	-475297	-13.4%
2019	3974564	3675728	-298836	-7.5%
2020	4194102	3818456	-375646	-9.0%
2021	5459574	4363582	-1095992	-20.1%

У 2015 р. спостерігається значне зниження даних показників, причому якщо обсяг ВВП зменшився на 8,8%, то обсяг імпорту знизився вже на 27,4%. В подальшому відповідний показник поступово знижувався. Це пояснюється військової агресією проти України та рядом негативних факторів спричинених пандемією. Разом з тим, окремі функції попиту імпорту можуть бути різними для капітальних, проміжних і споживчих товарів. Тому доцільним є розбивка імпорту на окремі групи товарів. Необхідно виділяти дешеві та дорогі товари. Перша група часто пов'язана з демпінгом та потребує особливої державної політики. Друга пов'язана із реальними доходами відповідних груп населення. Основними факторами, що визначають обсяг експорту, згідно із зарубіжними моделями, є обсяг виробництва та ціновий стимул. Таким чином, аналіз

показників імпорту та експорту має бути заснований на комплексному підході з використанням різних методів та обліку визначальних економічних факторів та міжнародної політики. Дослідження зміни ВВП безпосередньо характеризує стан захищеності країни в системі міжнародної економічної безпеки, проте слід звернути увагу на фактори, які впливають на цю зміну. До таких слід віднести фактори, які характеризують внутрішню структуру економічної безпеки країни, а саме:

- кількість та якість трудових ресурсів;
- коефіцієнт демографічного навантаження та демографічне старіння населення;
- якість та робота політичних та економічних інститутів;
- ефективність основного капіталу;
- кількість та якість природних ресурсів;
- ефективність управління;
- ефективність технологій;
- географічне положення.

Їх математичні характеристики залежності від загального рівня економічної безпеки можуть бути представлені наступною залежністю.

$$\text{ПЕБ} = \frac{\sum_{i=1}^i P_i q_i + \sum_{j=1}^j S_j q_j + \sum_{k=1}^k F_k q_k}{n_i + n_j + n_k} \quad , (2.3)$$

Де ПЕБ - показник економічної безпеки

P_i – показники фінансової ефективності, отримані в результаті фінансового аналізу;

q_i – вага показників фінансової ефективності, отримана в результаті експертного аналізу;

S_j - рівень стану захищеності j -тої сфери внутрішньої економічної безпеки, отриманий в результаті проведення експертного аналізу;

q_j - вага j -тої внутрішньої сфери економічної безпеки, отримана в результаті експертних оцінок;

F_k - рівень стану захищеності k -тої сфери зовнішньої економічної безпеки, отриманий в результаті проведення експертного аналізу;

q_k - вага k -тої зовнішньої сфери економічної безпеки, отримана в результаті експертних оцінок;

n_i – кількість показників фінансової ефективності;

n_j – кількість внутрішніх сфер економічної безпеки;

n_k – кількість зовнішніх сфер економічної безпеки;

Окрім того, у Додаткувх Б-Г представлено основні показники, що відображають рівень захищеності на внутрішньому рівні країни, а їх роль залежить від потреб інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки.

Таким, чином досліджені фактори впливу на міжнародну економічну безпеку можуть бути включені до загального інтегрального показника економічної безпеки, оцінка якого дозволить визначити загальний рівень захищеності від загроз, ризиків та небезпек комплексно.

2.3 Діагностика економічних загроз та ризиків в системі забезпечення міжнародної економічної безпеки.

В результаті проведення аналізу основних факторів, що впливають на стан захищеності міжнародної економічної системи слід провести діагностику загроз та ризиків які мають на неї вплив. Позитивним досвідом в даному аспекті можна вважати діяльність «Групи двадцяти» у період між глобальними кризами 2008-2009 рр. та 2020 р. Що в результаті дозволить проаналізувати роботу даного об'єднання у сферах забезпечення фінансової стабільності та контролю за дисбалансами міжнародної економіки, дозволить визначити шляхи мінімізації передумов криз, подібних до кризи 2008-2009 рр. та інших. Водночас «Група двадцяти» виявилася явно не готовою до кризи 2020, хоча пов'язані з інфекційними хворобами ризики відзначалися лідерами організації ще в 2015 році. Важливим є план дій по організації боротьби з наслідками

пандемії, а також рекомендації даної організації по збільшення рівня міжнародної економічної безпеки. Також, слід звернути увагу на розробку програм дій з мінімізації критичних ризиків та пом'якшення наслідків у разі їх реалізації, засоби моніторингу прояву ранніх ознак загроз, організацію термінових консультацій та вживання термінових заходів у разі серйозного прояву того чи іншого з глобально ризику, включаючи механізми самозвітності країн-учасниць та взаємодії з міжнародними організаціями. Процес управління системними ризиками доцільно розпочати з викликів пандемії COVID-19, включаючи вдосконалення систем реагування у сфері охорони здоров'я, сприяння структурним зрушенням економіки при забезпеченні максимально швидкого повернення до повної зайнятості, досягнення оптимального балансу між стимулюванням економіки та підтримкою макроекономічної стабільності.

Так, криза, викликана пандемією COVID-19, має багато спільних рис із «Великою рецесією» 2008–2009 років. По-перше, за весь час після закінчення Другої світової війни лише ці дві кризи призводили до спаду світової економіки, по-друге, в обох випадках криза охоплювала буквально всі країни світу і, по-третє, обидві кризи виникли зовсім несподівано, і протистояти їм довелося без будь-якої підготовки. Можна, наприклад, відзначити, що у квітні 2008 р. МВФ передбачав зростання світової економіки наступного року на 3,8%, тоді як фактично було зафіксовано спад на 0,1%. У ході «коронакризи» розрив між очікуваннями і реаліями виявився ще гіршим: у жовтні 2019 р. МВФ прогнозував на наступний рік зростання світового ВВП на 3,4%, а в січні 2021 р. оцінював його вже у –3,5%.

Ситуація 2021 р., у свою чергу, до певної міри аналогічна ситуації 2010 р., коли також спостерігалось швидке відновлення світової економіки – однією з основ якого, як і зараз, стала реалізація термінових спільних зусиль провідних країн «двадцятки». Згадаймо, що нинішній етап діяльності «двадцятки» розпочалася саме в період «Великої рецесії», коли зростаюча роль ринків, що формуються, зробила об'єктивною необхідністю їх активну участь у вирішенні найгостріших проблем світової економіки. При цьому проміжні підсумки

попереднього етапу оцінюються у літературі дуже неоднозначно. Частина коментаторів вважає роботу «двадцятки» досить успішною, але чимало і тих, хто вважає, що діяльність «Групи двадцяти» з кожним роком стає все менш помітною та результативною.

Тому в даному підрозділі магістерської роботи у відповідності до задач дослідження буде проаналізовано досвід «Групи двадцяти».

Так, в міру подолання наслідків кризи – як після «Великої рецесії», так і зараз – крім безпосередньої підтримки економіки та виходу на траєкторію середньострокового зростання, пріоритети «двадцятки» неминуче включають зниження вразливості до тих «малоймовірних, але масштабних ризиків» (tail risks), які і були першопричиною криз: у 2021 р. це «охорона здоров'я суспільне благо» у відповідь на ризики пандемій, 2010 р. – реформа глобальної фінансової системи у відповідь на її фундаментальні уразливості в період до 2007 р.. На першому етапі ми розглядаємо реакцію «Групи двадцяти» на ризики, що викликали «Велику рецесію», та оцінюємо роль аналізу ризиків на порядку денному організації в період між кризами. На другому етапі проводиться більш детальне вивчення плюсів і мінусів існуючої системи аналізу ризиків «двадцяткою» та наводяться рекомендації щодо її модифікації. Разом з тим, практично всі коментатори одностайні у позитивній оцінці дій «двадцятки» у початковий період – під час «Великої рецесії» та одразу після неї. На цьому етапі переформатована діяльність «Групи двадцяти» фактично була спрямована на мінімізацію наслідків кризових шоків (тобто реалізованих ризиків) і профілактику повторення подібних шоків у майбутньому. Оскільки до прямих і непрямих причин даної кризи належали насамперед накопичення ризиків у фінансовій системі та розширення глобальних дисбалансів рахунку поточних операцій, не дивно, що саме ці проблеми займали основне місце в обговореннях лідерів «двадцятки» в 2009 р. і в перші посткризові роки.

Аналіз ключових документів самітів організації (заяв та декларацій лідерів, планів дій) показує, що аж до 2011 р. включно на цю проблему припадало понад 50% усіх згадуваних у них «ризиків» та «викликів». У цей

період «двадцятці» вдалося узгодити масштабні заходи щодо забезпечення економік провідних країн ліквідністю, реалізації значних пакетів фіскального стимулювання, зміцнення міжнародної координації антикризової політики.

Як приклад можна відзначити значне збільшення ресурсів МВФ, що дозволило цій організації додатково розподілити кредити на суму 250 млрд. дол. США, суттєво пом'якшивши тим самим дефіцит ліквідності, що виник.

Завдяки узгодженій політиці «Групи двадцяти» Суттєво пом'якшивши тим самим дефіцит ліквідності, що виник. Так, завдяки узгодженій політиці «Групи двадцяти» і МВФ нові стандарти регулювання економічної безпеки в світі, покликані забезпечити стійкість світової фінансової системи, були прийняті більшістю країн світу.

Спільні зусилля країн «двадцятки» дозволили досягти важливих успіхів у сферах забезпечення фінансової стабільності та контролю за дисбалансами. Так, розмірковуючи про результати, можна констатувати, що глобальна фінансова система успішно пережила як шоки 2013 та 2018 рр., пов'язані з посиленням грошово-кредитної політики США, так і найсильніший шок ліквідності у березні 2020 р. на тлі поширення COVID-19. Глобальні дисбаланси поточного рахунку, у свою чергу, після 2009 р. були в 1,5–2 рази нижчими за докризові значення. усунувши передумови подібних криз. Звісно ж, це стало наслідком як передбачуваного «перетікання» ризиків з банківського сектора в фінансові організації на тлі посилення регулювання першого, так і об'єктивного розвитку технологій (що зумовило, наприклад, формування ринків криптоактивів). Разом з тим життя показало, що виконана величезна і важлива робота дозволила успішно вирішити проблему «попередньої кризи», але не завадила виникненню нової, ще більш руйнівної, кризи іншої природи. Частина з них потім довго залишалася у сфері уваги «Групи двадцяти», а інші досить швидко поступалися місцем наступним темам.

В результаті порядок денний «двадцятки» послідовно розширювався, причому це кризи іншої природи. Незабаром після завершення «Великої рецесії» до довгострокових напрямів діяльності, що сформувалися, щорічно

почали додаватися нові пункти, запропоновані головуючою країною. Частина з них потім довго залишалася у сфері уваги «Групи двадцяти», а інші досить швидко поступалися місцем наступним темам.

Деякий час цей процес визначався виниклими після завершення кризи завданнями:

- прискореного відновлення економічної активності у світі,
- скорочення надлишкового бюджетного дефіциту та державного боргу, що сформувалися через проведення масштабних антикризових заходів
- тощо.

На цьому етапі, зокрема, було розроблено «Рамкову угоду для забезпечення впевненого, стійкого та збалансованого зростання», покликану створити у всіх країнах «двадцятки» максимально сприятливі умови для відновлення економічного зростання, прийнято рішення щодо додаткового фінансування міжнародної торгівлі, схвалено заходи щодо активізації інфраструктурних інвестицій. Тут можна назвати, зокрема, запуск «Глобальної інфраструктурної ініціативи» та прийняття «дорожньої карти» для розвитку інфраструктури як окремого класу активів.

З кожним роком робота «двадцятки» диверсифікувалася все ширше.

До її інтересів увійшли:

- підвищення енергоефективності та розвиток відновлюваних джерел енергії,
- підтримка процесів цифровізації,
- проблеми зайнятості,
- боротьби з бідністю,
- проблеми глобального клімату,
- проблеми продовольчої безпеки,
- міграції,
- тощо.

Таким чином, «Група двадцяти» поступово перейшла від протидії глобальним ризикам міжнародної економічної безпеки до проблем підтримки світової економіки та розвитку.

Зважаючи на всебічність економічної сфери до складу індикаторів економічної безпеки слід віднести і екологічні показники, оскільки проблема обмеження атмосферних викидів, які сприяють глобальному потеплінню, потребує тісної координації. У зв'язку з цим, механізми формування порядку денного «двадцятки» дозволили значно розширити спектр розглянутих проблем, проте за це довелося заплатити зниженням результативності дій.

Ситуація тут ще раз підтверджує загальну закономірність. Гострі глобальні проблеми неминуче приводять у дію «відцентрові сили» – готовність країн об'єднувати зусилля для того, щоб протистояти загальним загрозам. При цьому проблема боротьби з поширенням небезпечних інфекційних захворювань розглядалася «двадцяткою» починаючи з 2015 р., проте фактично залишилася на периферії її діяльності. На саміті в Анталії лідери «Групи двадцяти» на тлі епідемії лихоманки Ебола у Західній Африці відзначили, що «слід приділити увагу ризикам для глобальної охорони здоров'я, включаючи загрози інфекційних хвороб та слабкість систем охорони здоров'я».

Тим не менш необхідних заходів у цій сфері вжито не було, що спричинило, зокрема, дефіцит засобів індивідуального захисту та перевантаження систем охорони здоров'я в період пандемії COVID-19. Так, в опублікованій у 2019 р. доповіді «Глобальний індекс безпеки охорони здоров'я» були зроблені жорсткі висновки про вкрай низьку здатність більшості країн запобігати та виявляти, загрози інфекційних хвороб та слабкість систем охорони здоров'я.

Загалом, зіставлення підсумкових документів «двадцятки» і доповідей, що готуються до зустрічей на найвищому і міністерському рівні, демонструє, що її діяльність по забезпечення міжнародної економічної безпеки в світі досить ефективна. Особливо це стосується оцінки ризиків для «двадцятки» у сфері стабільності глобальної фінансової системи, а також у сфері ризиків для

макроекономічної стабільності. Регулюючу роль в даному аспекті відіграє МВФ. Відповідна організація також виступає суб'єктом інформаційного забезпечення економічної безпеки.

Зазначена організація досить часто публікує свої аналітичні звіти у сфері забезпечення міжнародної економічної безпеки. Так, наприклад було опубліковано ризики для світової економіки та причини їх виникнення. (табл. 2.7)

Таблиця 2.7

Ризики для світової економіки, зазначені у підсумкових документах самітів «двадцятки» та засідань міністрів фінансово керуючих центральними банками

Ризик	Роки розгляду	Ризик	Роки розгляду	Ризик	Роки розгляду
Ризики для макроекономічної стабільності					
Високий держборг	2010, 2011, 2012, 2013 *, 2015	Зупинка припливу капіталу, його волатильність	2010, 2011, 2013, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020	Високі ціни на сировину	2011, 2012 *
Зв'язок держборгу банківських балансів	2011, 2012, 2013	«Перегрів» економік країн сформованими ринками	2011, 2013	Економічна невизначеність	2012, 2013, 2020
Волатильність фінансових ринків	2014, 2016, 2018	Надмірно низька інфляція та її вплив на борг	2015, 2016	Низькі ціни на нафту	2016
Прогоролошення вільної торгівлі	2016	Недостатній «простір для маневру» політики	2018		
Короткострокові ризики для зростання					
Низький попит	2009, 2013, 2015 *	Занадто раннє припинення заходів стримування	2009, 2020	Надмірна бюджетна консолідація в США	2012
Середньо- та довгострокові ризики для зростання та зайнятості					

Протекціонізм	2012, 2013, 2016, 2018, 2019 *, 2020 *	Низький потенціал зростання, ефект гістерезису	2012*,2015*,2016 *, 2018*, 2020*	Нерівність і соціальна напруженість	2013*, 2015*, 2016, 2018 *, 2020 *
Втрата робочих місць внаслідок цифровізації	2018*, 2020*	Наслідки старіння населення	2019		
Ризики неекономічної природи					
Геополітичні ризики	2012, 2014, 2015, 2016, 2018, 2019, 2020	Інфекційні захворювання	2015, 2016,2020	Природні катастрофи	2019*, 2020
Зміна клімату	2020*				

Таким чином, найбільш продуктивним висновком з попереднього досвіду функціонування «двадцятки» нам є необхідність зсуву фокусу її діяльності у бік контролю глобальних системних ризиків міжнародної економічної безпеки.

Такий контроль передбачає:

- систематичне виділення найбільш ймовірних і масштабних за своїми наслідками загроз;
- узгодження програм дій з мінімізації подібних критичних ризиків та пом'якшення наслідків у разі їх реалізації;
- вживання термінових заходів у разі серйозного прояву того чи іншого із глобально значимих ризиків.

Звітність суб'єктів забезпечення економічної безпеки є досить широкою. Скажімо, є випадки включення нестандартних подій, терміни реалізації яких не можуть бути передбачені з розумним ступенем точності – наприклад, глобальні перебої світової енергетичної та телекомунікаційної інфраструктури через аномальні сонячні спалахи.

Найбільш розповсюджені питання, що дозволяють вирішити проблему міжнародної економічної безпеки включають в себе:

- ймовірності реалізації загроз;
- можливі наслідки реалізації загроз;
- розробка за підсумками аналізу програми профілактики загрози та пом'якшення її можливих наслідків;
- взаємне інформування країн про прогрес виконання заходів щодо мінімізації ризиків та можливих модифікаціях стратегій реакції на реалізацію ризиків з урахуванням результатів сценарного аналізу.

Групами видатних експертів, запропоновано схему модифікації системи аналізу ризиків з акцентом на інтенсифікацію взаємодії країн-членів міжнародних організацій та залучення механізмів самозвітності.

Таким чином, характер аналізу рівня міжнародної економічної безпеки залежить від методології її оцінювання. Проте, інформаційна база яка отримується провідними міжнародними суб'єктами забезпечення економічної безпеки є досить потужна (анкетування, статистична звітність, опитування, аналіз перехідних процесів в економіці, тощо) і саме вона визначає точність таких оцінок.

Висновок до другого розділу

В результаті аналізу загроз та ризиків міжнародної економічної безпеки встановлено, що інформатизація стає дедалі важливішою частиною світової економіки та має суттєвий вплив на міжнародні процеси. Інтернет-індустрія становить майже чотири відсоткові пункти для ВВП у найбільших економіках, які генерують 70% світового ВВП. Міжнародна економічна безпека в цьому аспекті потребує нових рішень, які спрямовані на забезпечення адаптації економік кран, що розвиваються під нові потреби. Зокрема, зменшення робочої сили, здешевлення деяких послуг, перехід на цифрову економіку та багато інших проблем пов'язаних із новими викликами та загрозами, які залишаються не вирішеними проблемами.

Досліджені фактори впливу на міжнародну економічну безпеку можуть бути включені до загального інтегрального показника економічної безпеки, оцінка якого дозволить визначити комплексний рівень захищеності від загроз, ризиків та небезпек.

Найбільш розповсюджені питання, що дозволяють вирішити проблему міжнародної економічної безпеки включають в себе визначення:

- ймовірності реалізації загроз;
- можливих наслідків реалізації загроз;
- розробки за підсумками аналізу програми профілактики загроз та пом'якшення її можливих наслідків;
- заходів щодо мінімізації ризиків та можливих модифікаціях стратегій реакції на реалізацію ризиків з урахуванням результатів сценарного аналізу.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Вдосконалення методів оцінювання економічної безпеки міжнародних підприємств

Оцінювання рівня економічної безпеки міжнародних підприємств, потребує узагальнення ряду ключових показників які найбільше визначають рівень захищеності в системі міжнародної економічної безпеки. Це пов'язано з метою встановлення якісних характеристик економічної безпеки на міжнародному рівні. Для цього необхідно проведення фінансового аналізу ряду показників їх діяльності, переважна більшість яких характеризує інвестиційну діяльність транс національних корпорацій (ТНК)

При розгляді вкладу ТНК у світове господарство зазвичай підкреслюється їхнє особливе значення у знання персоналу та знайомство місцевих підприємців з новими технологіями та методами управління. Для багатьох країн прямі інвестиції представляють цінне джерело капіталу, яке фактично не треба повертати на відміну від позикових коштів.

Зрештою, ТНК беруть активну участь у модернізації світової економіки. Разом у менш розвинених країн діяльність ТНК сприймається неоднозначно, зокрема. їхнє негативне ставлення до місцевої корупції (хоча це не заважає іноземним інвесторам адаптуватися до неї), але особливо їхня практика трансфертних цін, зокрема, заниження вартості продукції, що вивозиться, для економії на експортних митах.

Окремі країни по-різному залучені до інвестиційної діяльності. В основному переважають розвинені країни (табл. 3.1, рис. 3.1), особливо західноєвропейські. З великих країн, слідом за США лідерство утримує Великобританія. У менш розвинених країн останні десятиліття з'явилося багато своїх ТНК, особливо в Китаю. Окрему увагу необхідно звернути на офшори, які

є великими експортерами прямих інвестицій (ПІ) багато в чому завдяки інвестиціям (round-tripping investment), що «мандрують по колу», тобто тим, які повертаються до своїх країн із офшорів назад, придбавши там іноземну юрисдикцію та заощадивши на податках.

Таблиця 3.1

Обсяг накопичених прямих іноземних інвестицій у світі, [34]

Країна	Нагромаджені країнами їх ПІ за кордоном				Експорт ПІ у 2020 р.		Накопичені за кордоном ПІ щодо ВВП країн-експортерів ПІ у 2020 р., %
	1990 р.		2020 р.		млрд. дол.	%	
	млрд. дол.	%	млрд. дол.	%			
Увесь світ	2091	100,0	23593	100,0	1391	100,0	33,6
ЄС-27 (включаючи взаємні ПІ)	809	38,7	9837	41,7	323	23,2	58,8
Великобританія	229	11,0	1808	7,7	71	5,1	74,4
Німеччина	152	7,3	1547	6,6	67	4,8	45,6
Франція	112	5,4	1497	6,3	37	2,7	53,9
Бельгія	36*	1,7	1038	4,4	15	1,1	214,3
Нідерланди	105	5,0	976	4,1	4	-	126,3
Іспанія	16	0,8	627	2,7	5	-	46,4
Італія	60	2,9	565	2,4	30	2,1	28,1
Ірландія	15	0,7	358	1,5	19	1,4	170,5
Данія	7	0,3	229	1,0	8	0,6	73,6
Інші розвинені країни	1138	54,4	8836	37,5	586	42,1	34,2
США	732	35,0	5191	22,0	329	23,7	34,6
Швейцарія	66	3,2	1129	4,8	44	3,2	170,9
Японія	201	9,6	1055	4,5	123	8,8	17,8
Канада	85	4,1	715	3,0	54	3,9	40,3
Австралія	38	1,8	424	1,8	16	1,2	27,1
Інші країни	144	6,9	4920	20,9	482	34,7	17,8
Китай	4	0,2	509	2,2	84	6,0	6,3
Гонконг	12	0,6	1310	5,6	84	6,0	509,1
Тайвань	10	0,5	226	1,0	13	0,9	47,5
Британія	1	0,0	434	1,8	42	3,0	-
Сінгапур	8	0,4	401	1,7	23	1,7	148,4
Бразилія	41	2,0	233	1,0	- 3	-	10,3

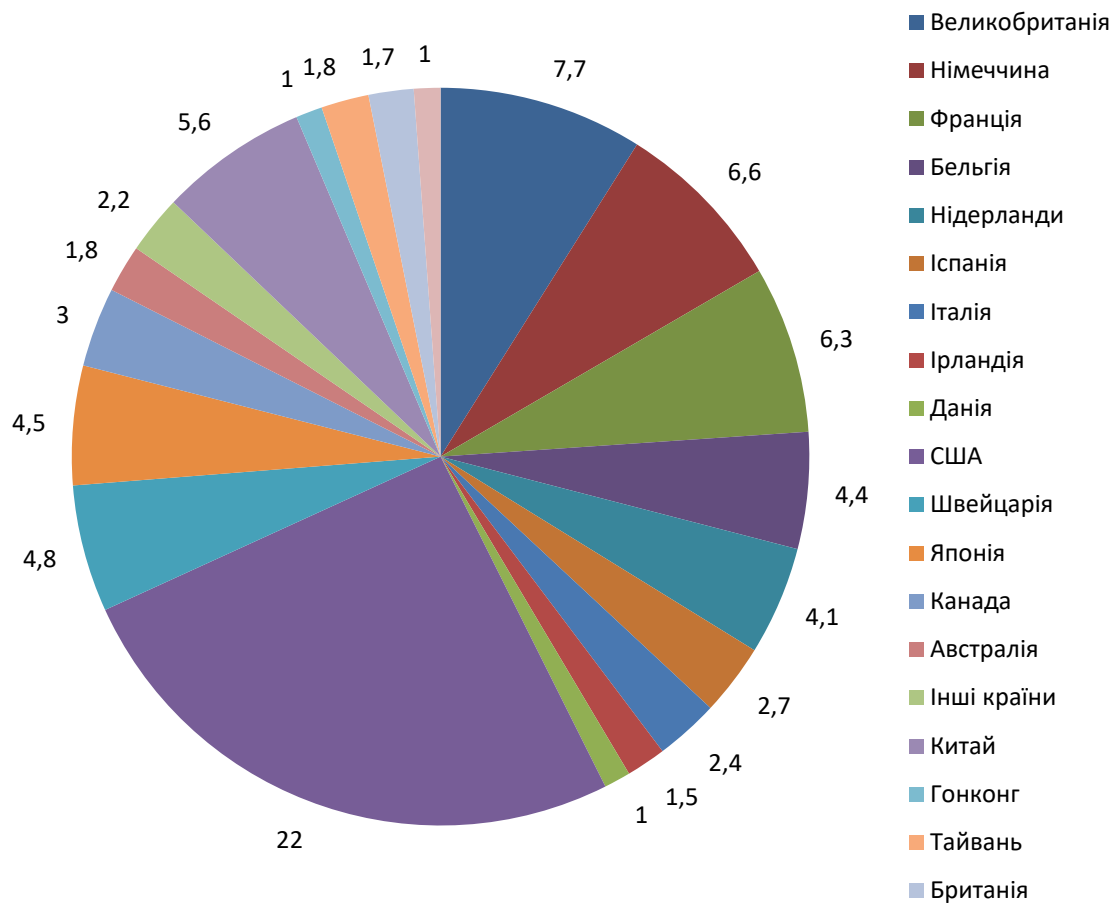

Рис. 3.1 Обсяг накопичених прямих іноземних інвестицій у світі станом на 2020 р., [35].

В імпорті ПШ, як і їх експорту, домінують розвинені країни, особливо держави-члени ЄС (табл. 3.2). Власне, ТНК забезпечили тут неформальну корпоративну інтеграцію поруч із формальною інтеграцією лише на рівні держав, через транскордонні виробничі зв'язки.

При оцінці зарубіжної активності ТНК популярним є індекс транснаціоналізації. Він розраховується як середнє трьох показників — частки зарубіжних активів у загальному обсязі активів ТНК, частки продажів за кордоном у загальній виручці цієї компанії та частки зарубіжного персоналу у загальній кількості зайнятих цієї ТНК. Однак необхідно враховувати, що

найбільші індекси спостерігаються у ТНК малих країн, де успішні підприємства швидко переростають межі внутрішнього ринку (табл. 3.3).

Таблиця 3.2

Обсяг накопичених завезених прямих іноземних інвестицій у світі, [34]

Країна	Нагромаджені у країнах ПІІ з-за кордону				Імпорт ПІІ у 2012р.		Накопичені ПІІ з-за кордону щодо ВВП країн-імпортерів ПІІ у 2020 р., %
	1990р.		2020р.		млрд. дол.	%	
	млрд. дол.	%	млрд. дол.	%			
Увесь світ	2079	100,0	22813	100,0	1351	100,0	32,2
ЄС-27 (включаючи взаємні ПІІ)	762	36,7	7805	34,2	259	19,2	46,6
Великобританія	204	9,8	1321	5,8	62	4,6	54,4
Франція	98	4,7	1095	4,8	25	1,9	39,5
Бельгія	50*	2,4	1011	4,4	2	відтік	208,8
Німеччина	111	5,3	716	3,1	7	0,5	21,1
Іспанія	66	3,2	635	2,8	28	2,1	47,0
Нідерланди	69	3,3	573	2,5	0	відтік	74,2
Швеція	13	0,6	376	1,6	14	1,0	71,7
Італія	60	2,9	357	1,6	10	0,7	17,7
Ірландія	38	1,8	298	1,3	29	2,1	142,1
Польща	0	0,0	231	1,0	3	0,2	47,3
Інші розвинені	803	38,6	6415	28,1	302	22,4	24,8
США	540	26,0	3932	17,2	168	12,4	26,2
Швейцарія	34	1,6	666	2,9	4	0,3	100,7
Канада	113	5,4	637	2,8	45	3,3	35,9
Австралія	80	3,8	611	2,7	57	4,2	39,0
Японія	10	0,5	205	0,9	2	0,1	3,5
Інші країни	514	24,7	8593	37,7	790	58,5	30,4
Гонконг	201	9,7	1422	6,2	75	5,6	552,8
Китай	21	1,0	833	3,7	121	9,0	10,3
Бразилія	37	1,8	702	3,1	65	4,8	31,2
Сінгапур	30	1,4	682	3,0	57	4,2	252,3
Бріт.	0	0,0	363	1,6	65	4,8
Мексика	22	1,1	315	1,4	13	1,0	26,8
Індія	2	0,1	226	1,0	26	1,9	12,2
Чилі	16	0,8	207	0,9	30	2,2	77,7

Таблиця 3.3

Країни походження 100 провідних нефінансових ТНК світу у 2020 р., [34]

Країна	Число ТНК	Їхні сумарні закордонні активи, млрд. дол.	Середній індекс транснаціоналізації	Найбільша національна ТНК
США	22	1731,4	62,8	General Electric
Великобританія	14	1331,8	70,3	Royal Dutch Shell
Франція	14	1002,2	70,1	Total
Німеччина	10	871,8	70,4	Volkswagen
Японія	8	678,6	72,6	Toyota Motor
Швейцарія	5	378,3	64,4	Nestle
Італія	3	349,4	64,7	Eni
Іспанія	3	221,9	62,2	Telefonica
Швеція	3	126,1	58,3	Ваттенfall
Китай	2	111,9	56,7	CITIC
Мексика	2	63,4	71,8	America Movil
Бельгія	1	115,9	96,9	Anheuser-Busch InBev
Люксембург	1	112,2	61,8	ArcelorMittal
Гонконг	1	85,7	67,0	Hutchison Whampoa
Норвегія	1	71,1	60,9	Statoil
Тайвань	1	65,5	93,9	Hon Hai Precision Industries
Австралія	1	62,3	36,9	BHP Billiton Group
Данія	1	48,3	70,7	AP Moller Maersk
Бразилія	1	45,7	47,1	Vale
Канада	1	45,3	87,7	Barrick Gold
Малайзія	1	38,9	85,5	Petronas Petroliam Nasional
Ізраїль	1	37,4	28,5	Teva Pharmaceutical Industries
Нідерланди	1	35,9	79,5	Koninklijke Philips Electronics
Росія	1	33,4	57,0	VimpelCom
Австрія	1	33,4	74,4	OMV

У світі є десятки тисяч різноманітних ТНК, для яких неможливо розробити універсальну класифікацію. Однак можна виділити деякі типи.

Для визначення загального рівня міжнародної економічної безпеки слід врахувати більшу кількість показників, зокрема:

- показники фінансової ефективності ТНК;
- рівень стану захищеності окремих внутрішніх сфер їх економічної безпеки;

- рівень стану захищеності окремих зовнішніх сфер економічної безпеки ТНК;
- показник капіталовіддачі;
- показник загальної рентабельності;
- показники ефективності технологічної сфери;
- показники екологічної діяльності ТНК;
- показники кадрової сфери;
- показники маркетингової сфери;
- рівень політичної стабільності;
- рівень техногенної безпеки;
- рівень епідеміологічної безпеки.

Їх необхідність узагальнення може бути реалізована шляхом побудови інтегрального показника. Його інтегральними елементами є ряд оцінювальних критеріїв за фінансовою, внутрішньою та зовнішньою сферою економічної безпеки. Досліджений у другому розділі спосіб застосування інтегральної оцінки рівня міжнародної економічної безпеки для як для окремих країн, так і для загального стану захищеності світової економіки дозволив визначити загальний рівень міжнародної економічної безпеки з використанням різних інформаційних баз, переважна більшість яких була отримана в результаті проведення експертних досліджень (Рис. 3.2).

Так, бачимо, що за період 2016-2021 рр. спостерігалось збільшення рівня економічної безпеки в переважно більшості країн світу, що говорить про залежність ринків, інвестицій та кредитних засобів від загальної економічної обстановки в світі. Тому середній рівень економічної безпеки світі також буде відображати зазначену динаміку по країнам (рис. 3.3)

Таким чином, результат дослідження комплексного показника міжнародної економічної безпеки, дозволив поєднати поточні економічні оцінки діяльності ТНК та ряду інших показників, які характеризують різні сфери економіки, що дозволило отримати рівень загального стану захищеності міжнародної економічної системи.

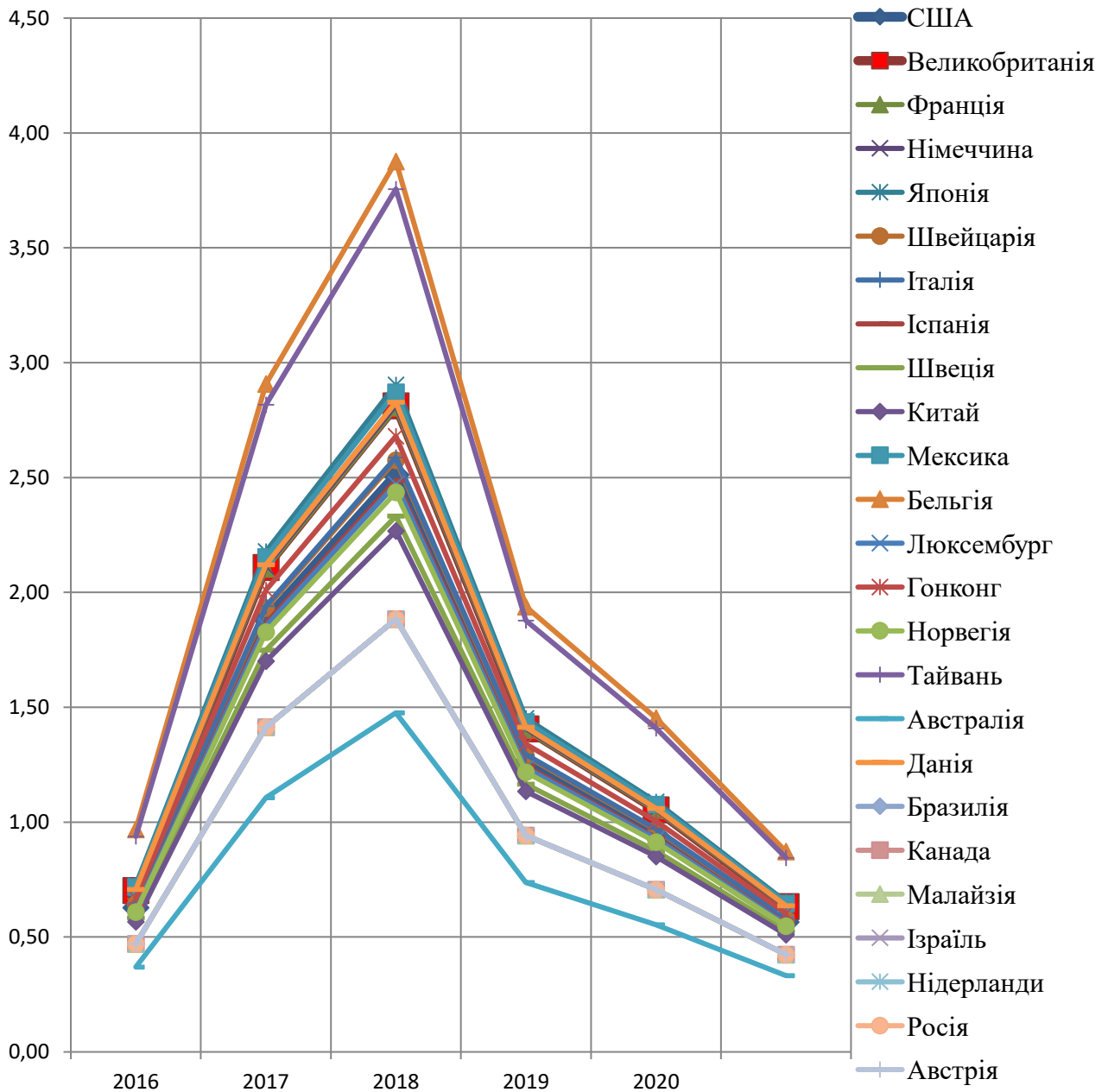

Рис. 3.2 Рівень міжнародної економічної безпеки за період 2019-2021 рр.
 Розроблено автором на основі джерел:[34, 12, 34]

Враховуючи, різницю між найвищим рівнем даного показника та найнижчим його значення можна провести градування даного показника, отримавши критерії захищеності:

- критичний рівень економічної безпеки < 0.053 ;
- $0.053 <$ низький рівень економічної безпеки $\leq 1,3$;
- $1,2 <$ середній рівень економічної безпеки $\leq 1,6$;
- $1,6 <$ задовільний рівень економічної безпеки $\leq 1,9$;

– $1,9 <$ високий рівень економічної безпеки $\leq 2,5$;

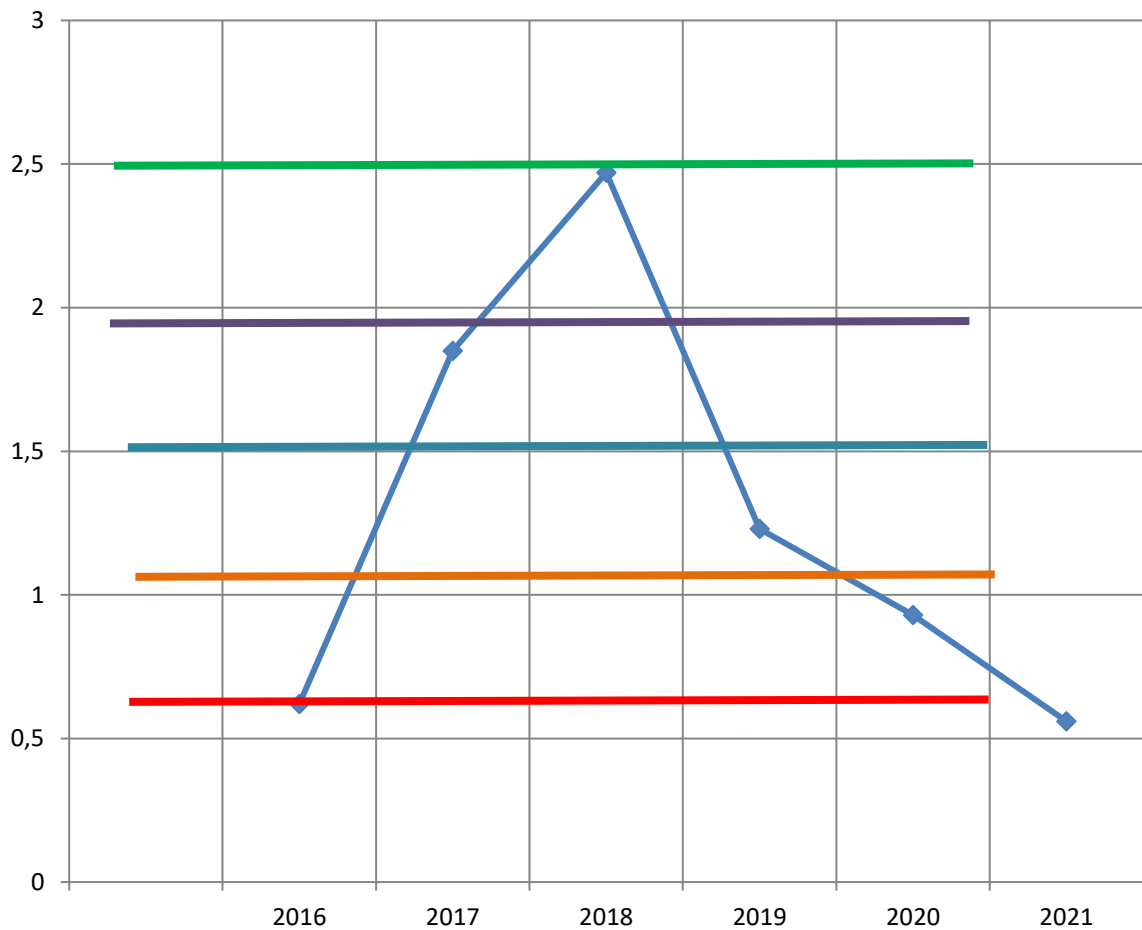

Рис. 3.3 Середній рівень міжнародної економічної безпеки в світі по країнам, що розвиваються за період 2019-2021 рр.

Розроблено автором на основі джерел: [34, 12, 34]

Серед міжнародних підприємств мінімальне порогове мінімальне значення було зафіксовано в Австрії та Росії. Максимальне значення серед усіх США, Британія, Бельгія та Тайвань.

3.2 Пропозиції щодо вдосконалення організаційних заходів міжнародної економічної безпеки

Ефективне управління процесом інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки обумовлює необхідність створення окремих профільних організацій, які будуть вирішувати наступні задачі:

- збір інформації;
- її перевірка;
- аналіз;
- формування аналітичних звітів.

Для цього потрібно створити умови для збору інформації. Визначити основні джерела та розробити систему їх використання.

Організація інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки має бути сформована суб'єктами міжнародної економічної безпеки на рівні тих інституцій, які виконують роль збору та аналізу інформації.

Запропонована структура інформаційного забезпечення представлена на рис. 3.4.

Задачі організації міжнародної економічної безпеки, мають відповідати меті та особливостям економічної діяльності країн, що розвиваються . Організаційна структура повинна забезпечувати:

1. оцінювання зовнішніх загроз економічної безпеки;
2. оцінювання внутрішніх загроз;
3. оцінювання заходів спрямованих на попередження негативних явищ;
4. підбір інструментального забезпечення аналітичної діяльності;
5. контроль ефективності роботи.

Основним напрямом такої роботи є постійний моніторинг інформації. Тому, з урахуванням зазначених потреб, має бути забезпечено постійне дослідження:

- фінансової діяльності країн та організацій;
- технологічних характеристик промислових об'єктів;
- ефективності менеджменту, як політичного, адміністративного, так і економічного (рівень оптимальності прийняття рішень);
- фаховості працівників різних галузей.
- окремих політичний вплив на економічну діяльність окремих країн;
- податкового тиску;

Рис. 3.4 Структурні елементи системи інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки

- законодавчих зміни, які сприяють розвитку бізнесу;
- епідеміологічного стану;
- військових подій;

Організація аналітичної діяльності із зазначеними вище задачами вимагає як потужних, кадрових заходів, так і економічних ресурсів. Тому, вищезгадані критерії вимагають сучасних інформатизованих підходів до впровадження автоматизованих систем контролю управлінських рішень. Для цього запропоновано алгоритм вирішення такої задачі шляхом впровадження алгоритмічної структури та її програмної реалізація для задач з контролю оптимальності управлінських рішень.

Зазначений алгоритм ліг в основу розробленого програмного забезпечення, яке дозволяє послідовно перевіряти на відповідність оптимальним вимогам управлінські рішення у сфері забезпечення економічної безпеки, [36].

Відповідне програмне забезпечення дозволить вирішити наступні науково-практичні питання:

1. контроль та оцінка управлінських рішень у сфері забезпечення міжнародної економічної безпеки
2. створення можливостей класифікувати управлінські рішення за критерієм ефективності
3. збільшення відповідальності осіб які приймають управлінське рішення.
4. зменшення управлінських ризиків.

Рис. 3.5 Процес інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки шляхом інформатизації управлінських рішень

3.3. Розробка моделі економічної безпеки міжнародних корпорацій

Розроблено модель інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки, яка включає в себе алгоритм дій пов'язаних із збору інформації, аналізом і перевіркою отриманих даних. Для побудови даної моделі було висунуто ряд вимог, зокрема:

- необхідність оптимізації засобів інформаційно-аналітичної діяльності;
- оптимальний вибір джерел інформації;
- підбору необхідного програмного забезпечення;
- розробки надійного інтерфейсу для візуалізації даних.

До складових запропонованої моделі входять показники, що характеризують:

- експортні можливості країн;
- показники бізнес-процесів (індекси промислової продукції, зайнятість населення, ВВП, державний борг, інфляція).
- показники, що характеризують торговельні можливості;

Основні об'єкти дослідження, які входять до складу моделі міжнародної економічної безпеки зведено до таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Показники, що характеризують стан міжнародної економічної безпеки країни

технічна сфера (1)	$x_1 = \frac{\text{середній час роботи підприємств}}{\text{загальний час виробництва}}, (\text{години})$
	$x_2 = \frac{\text{нормативний показник, (\%)}}{\text{кількість шкідливих викидів, (\%)}}$
	$x_3 = \text{середній показник зношеності виробничого обладнання промислових підприємств (0-1)}$
	$x_4 = \frac{\text{вартість виготовлених товарів}}{\text{вартість виготовлених товарів} + \text{вартість збиткового виробництва}}, (0-1)$
	$x_5 = \text{стан безпеки технологічного виробництва (0-1)},$
	$x_6 = \frac{\text{вартість транспортних перевезень}}{\text{вартість транспортних перевезень} + \text{не раціональні транспортні витрати}},$
	$x_7 = \frac{\text{планове використання електричної енергії, в країні}}{\text{фактична кількість енергії, що витрачається}},$
	$x_8 = \text{показник зношуваності виробничих фондів},$
	$x_9 = \frac{\text{заплановане виробництво основного виду продукції, (години)}}{\text{реальне виробництво, (години)} + \text{простой, (години)}},$
	$x_{10} = \frac{\text{час виробництва}}{\text{неробочий час}},$
	$x_{11} = \frac{1}{1 + \text{кількість аварійних ситуацій на підприємствах}},$
ч н а с	$x_{12} = \frac{100}{100 + \text{кількість шкідливих викидів в атмосферу, (\%)}}$

	$x_{13} = \frac{100}{100 + \text{рівень негативного впливу електромагнітного випромінювання, (\%)}}$
	$x_{14} = \frac{100}{100 + \text{рівень оновленості виробничих фондів, (\%)}}$
	$x_{15} = \frac{100}{100 + \text{кількість забруднень, (\%)}}$
	$x_{16} = \frac{1}{1 + \text{кількість позовів з проти країни в міжнародний суд}}$
економічна сфера (3)	$x_{17} = \text{показник цифровізації,}$
	$x_{18} = \frac{\text{середній показник доходності підприємств}}{\text{нормативний показник}},$
	$x_{19} = \frac{\text{середній показник рентабельності активів підприємств}}{\text{нормативний показник}},$
	$x_{20} = \frac{\text{середній показник рентабельності продажу продукції}}{\text{нормативний показник}},$
	$x_{21} = \frac{\text{середній показник ліквідності промислових підприємств}}{\text{нормативний показник}},$
інформаційна сфера (4)	$x_{22} = \text{рівень цифровізації (0-1)}$

Така кількість показників, дозволить побудувати інтегральну математичну модель, що дозволить оцінити рівень захищеності окремої країни та міжнародної економічної безпеки загалом.

Математичну модель інтегральної оцінки рівня економічної безпеки країни за рядом критеріїв (табл. 3.4), які характеризують різні сфери економічної діяльності можна представити наступним чином:

$$\text{Пєб} = \frac{\frac{\sum_{j=1}^j x_j q_j}{n} + \frac{\sum_{k=1}^k F_k q_k}{n}}{n} \leq 1 \quad (3.3)$$

де:

x_i – показник економічної ефективності;

q_i – вага показника економічної ефективності визначена експертним шляхом;

F_k - показник економічної ефективності попередніх періодів;

q_k - вага показника економічної ефективності за попередній період дослідження;

n - кількість показників.

Динаміка розрахунку даного показника для ряду країн за період 2016-2021 рр. представлено на рис. 3.6, табл. 3.5

Таблиця 3.5

Показники, що характеризують стан економічної безпеки США

Роки	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Показник						
x_1	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99	0,99
x_2	1,67	1,61	1,19	1,67	1,67	1,72
x_3	0,9	0,8	0,9	0,7	0,9	0,8
x_4	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96
x_5	0,8	0,7	0,6	0,9	0,9	0,9
x_6	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
x_7	0,99	0,97	0,94	0,77	0,97	0,69
x_8	0,93	0,92	0,94	0,93	0,93	0,94
x_9	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94
x_{10}	6,29	5,33	5,68	6,35	6,30	5,94
x_{11}	0,25	0,33	0,33	0,20	0,20	0,25
x_{12}	0,91	0,93	0,95	0,89	0,88	0,90
x_{13}	0,95	0,96	0,97	0,94	0,94	0,94
x_{14}	0,83	0,85	0,86	0,78	0,79	0,81
x_{15}	0,97	0,98	0,98	0,96	0,96	0,96
x_{16}	0,17	0,20	0,25	0,13	0,13	0,14
x_{17}	2,65	2,74	2,12	2,79	2,54	2,36
x_{18}	0,10	0,09	0,10	0,10	0,11	0,08
x_{19}	1,33	1,50	1,14	1,36	1,32	1,34
x_{20}	1,17	1,24	1,17	1,10	1,19	1,09
x_{21}	1,75	1,65	2,43	1,78	1,80	1,76
x_{22}	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8

Розроблено автором на основі інформаційної бази отриманої з відкритих джерел

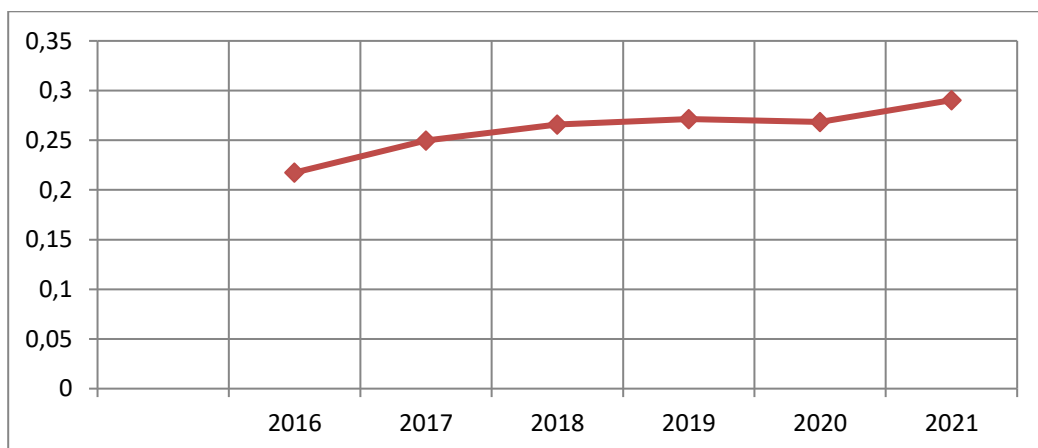

Рис. 3.6 Показник економічної безпеки США

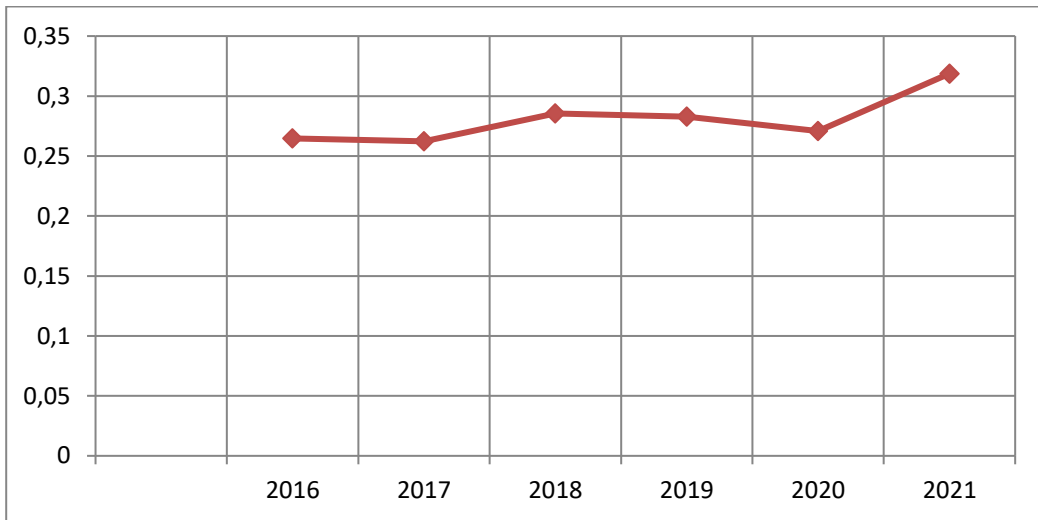

Рис. 3.7 Показник економічної безпеки Британії

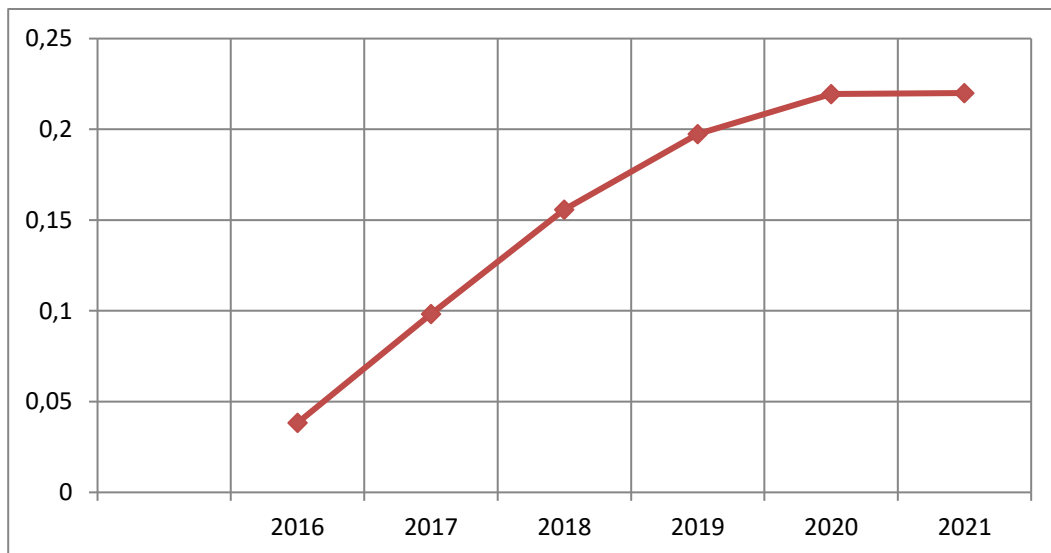

Рис. 3.8 Показник економічної безпеки України

Динаміка зміни зазначених показників найбільш розвинених країн має стабільні характеристики, на відміну від України, де після військової агресії 2014 р. спостерігався значний приріст, що говорить про його різке падіння в цей період. Протягом 2017-2021 показник економічної безпеки стрімко зростав.

Отримавши середньостатистичну ефективність за кожною сферою x_1 - x_n , (табл. 3.11) міжнародної економічної безпеки та загальний її рівень, можна визначити найбільш залежні, виокремлюючи коефіцієнт кореляції Пірсона, та набуває значення від -1 до 1, [37]:

$$r_{x,y} = \frac{\sum_{i=1}^m (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^m (x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^m (y_i - \bar{y})^2}} = \frac{cov(x,y)}{\sqrt{s_x^2 s_y^2}}, \quad (3.14)$$

Отриманий результат для США зведено до табл. 3.6, де представлено кореляційну залежність між сферами економічної безпеки. Було взято середнє значення показників x_i , кожної сфери економічної безпеки та встановлено співвідношення їх із показниками x_i іншої сфери, відповідно.

Таблиця 3.6

Кореляційна залежність між сферами впливу на економічну безпеку США

№		1.	2.
		технологічна сфера	екологічна сфера
2.	економічна сфера	0,28	0,12
3.	інформаційна сфера	-0,19	-0,29

Так, на прикладі найбільш розвиненої країни, пов'язані між собою сфери виявились технологічна та економічна. Це говорить про те, що економічна безпека більше характеризується економічними та технологічними показниками.

Дослідивши основні показники та отримавши інтегральну їх оцінку шляхом проведення апробації інтегрального оцінювання рівня міжнародної економічної безпеки, можна сформулювати рівні економічної безпеки (табл. 3.12).

Пороговими рівнями економічної безпеки можна вважати ті, що за період дослідження, були найвищими, що дозволило побудувати градацію.

Таблиця 3.7

Рівні міжнародної економічної безпеки кожною сферою діяльності

Оптимальний	Високий	Середній = Високий – (Високий – Задовільний)/2	Задовільний	Низький	Сфера економічної безпеки
0,95	0,93	0,93	0,93	< 0,91	технологічна сфера
1,00	0,90	0,88	0,85	< 0,85	екологічна сфера
0,90	0,88	0,85	0,82	< 0,82	економічна сфера
1,00	0,88	0,88	0,87	< 0,88	інформаційна сфера

Отже, відповідна інтегральна оцінка стала результатом послідовного аналізу міжнародної економічної безпеки. Кожна складова економічної безпеки має свою вагу, яка для кожного економічного суб'єкта, в залежності від економічних особливостей може бути різною. За результатами дослідження визначено залежність технологічної складової економічної безпеки та економічної. Позитивна динаміка виявлена в Україні за період 2016-2021 рр., що обумовлено ефективними діями в державного управління направлені на вихід із кризи 2014 рр. За результатами аналізу рівня економічної безпеки провідних країн світу виявлено стабільно високі показники, що говорить про ефективну економічну політику, яка значною мірою впливає на економічну політику світу.

Висновок до третього розділу

Запропонований комплексний показник міжнародної економічної безпеки, дозволив поєднати поточні економічні оцінки діяльності ТНК та ряду інших показників, які характеризують різні сфери економіки, що дозволило отримати рівень загального стану захищеності міжнародної економічної системи.

Представлений в роботі алгоритм оптимізації управлінських рішень ліг в основу розробленого програмного забезпечення, яке дозволяє послідовно перевіряти на відповідність оптимальним вимогам управлінські рішення у сфері забезпечення економічної безпеки.

Відповідне програмне забезпечення дозволить вирішити наступні науково-практичні питання:

1. контроль та оцінка управлінських рішень у сфері забезпечення міжнародної економічної безпеки
2. створення можливостей класифікувати управлінські рішення за критерієм ефективності
3. збільшення відповідальності осіб які приймають управлінське рішення.

4. зменшення управлінських ризиків.

Запропонований метод інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки дозволив визначити високу залежність технологічної складової економічної безпеки та економічної.

Застосовуючи даний метод в процесі оцінювання рівня економічної безпеки України, виявлено позитивну динаміку в період 2016-2021 рр., що обумовлено ефективними діями в державному управлінні направленими на вихід із кризи 2014 рр. За результатами аналізу рівня економічної безпеки провідних країн світу виявлено стабільно високі показники, що говорить про ефективну економічну політику, яка значною мірою впливає на економічну політику світу.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження, згідно поставлених задач, було визначено роль міжнародної економічної безпеки в процесі забезпечення глобальної безпеки світу, яка полягає у створенні стабільних умов для функціонування міжнародної економіки, зовнішньої торгівлі країн, що розвиваються та ефективної боротьби з терором у світі.

Встановлено основні напрямки забезпечення міжнародної економічної, а саме:

- виявлення загроз;
- запобігання загрозам;
- нейтралізація загроз.

Для їх мінімізації слід вдосконалювати такі заходи як:

- розробка методів удосконалення моніторингу загроз міжнародної економічної безпеки та заходів щодо їх підтримки;
- формування, забезпечення та розвиток засобів забезпечення безпеки;
- впровадження нових методів моніторингу загроз та ризиків.

Дослідження поняття міжнародна економічна безпека дозволили сформулювати його визначення, яке на відміну від існуючих характеризує цю категорію комплексно. Так, під глобальною міжнародною економічною безпекою слід розуміти стан сталої динамічної рівноваги міжнародної економіки, що має здатність своєчасно реагувати на будь-які дестабілізуючі фактори та ризики, відстоювати економічні країн що розвиваються, а також гарантувати сталий розвиток світової економіки та задоволення потреб населення.

Вивчення основних засобів інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки дозволило встановити методи збору та аналізу інформації для подальшого дослідження

В результаті аналізу загроз та ризиків міжнародної економічної безпеки встановлено, що інформатизація стає дедалі важливішою частиною світової

економіки та має суттєвий вплив на міжнародні процеси. Інтернет-індустрія становить майже чотири відсоткові пункти для ВВП у найбільших економіках, які генерують 70% світового ВВП. Міжнародна економічна безпека в цьому аспекті потребує нових рішень, які спрямовані на забезпечення адаптації економік кран, що розвиваються під нові потреби. Зокрема, зменшення робочої сили, здешевлення деяких послуг, перехід на цифрову економіку та багато інших проблем пов'язаних із новими викликами та загрозами, які залишаються не вирішеними проблемами.

Досліджені фактори впливу на міжнародну економічну безпеку можуть бути включені до загального інтегрального показника економічної безпеки, оцінка якого дозволить визначити комплексний рівень захищеності від загроз, ризиків та небезпек.

Найбільш розповсюджені питання, що дозволяють вирішити проблему міжнародної економічної безпеки включають в себе визначення:

- ймовірності реалізації загроз;
- можливих наслідків реалізації загроз;
- розробки за підсумками аналізу програми профілактики загроз та пом'якшення її можливих наслідків;
- заходів щодо мінімізації ризиків та можливих модифікаціях стратегій реакції на реалізацію ризиків з урахуванням результатів сценарного аналізу.

Запропонований комплексний показник міжнародної економічної безпеки, дозволив поєднати поточні економічні оцінки діяльності ТНК та ряду інших показників, які характеризують різні сфери економіки, що дозволило отримати рівень загального стану захищеності міжнародної економічної системи.

Представлений в роботі алгоритм оптимізації управлінських рішень ліг в основу розробленого програмного забезпечення, яке дозволяє послідовно перевіряти на відповідність оптимальним вимогам управлінські рішення у сфері забезпечення економічної безпеки.

Відповідне програмне забезпечення дозволить вирішити наступні науково-практичні питання:

1. контроль та оцінка управлінських рішень у сфері забезпечення міжнародної економічної безпеки
2. створення можливостей класифікувати управлінські рішення за критерієм ефективності
3. збільшення відповідальності осіб які приймають управлінське рішення.
4. зменшення управлінських ризиків.

Запропонований метод інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки дозволив визначити високу залежність технологічної складової економічної безпеки та економічної.

Застосовуючи даний метод в процесі оцінювання рівня економічної безпеки України, виявлено позитивну динаміку в період 2016-2021 рр., що обумовлено ефективними діями в державному управлінні направленими на вихід із кризи 2014 рр. За результатами аналізу рівня економічної безпеки провідних країн світу виявлено стабільно високі показники, що говорить про ефективну економічну політику, яка значною мірою впливає на економічну політику світу

Суб'єкти інформаційного забезпечення міжнародної економічної безпеки

Назва	Вид діяльності
Всесвітній банк	міжнародна фінансова організація, створена з метою організації фінансової та технічної допомоги країнам, що розвиваються.
Міжнародний банк реконструкції та розвитку – основна організація, що входить до Групи Світового банку	основна кредитна установа Світового банку.
Міжнародний валютний фонд	спеціалізована установа (валютний фонд) Організації Об'єднаних Націй
Міжнародна фінансова корпорація – член групи Світового банку	міжнародний фінансовий інститут, що входить до структури Світового банку.
Міжнародна асоціація розвитку (МАР) – член групи Світового банку	кредитна організація, що входить до групи Світового банку.
Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (МАДІ) - член групи Світового банку	одна з автономних міжнародних установ, яка, поряд з Міжнародною фінансовою корпорацією (МФК), Міжнародним центром з врегулювання інвестиційних спорів (МЦУІВ) і Міжнародним банком реконструкції та розвитку входить до Групи Світового банку, що є спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй
Банк міжнародних розрахунків	міжнародна фінансова організація, до функцій якої входить сприяння співпраці між центральними банками та полегшення міжнародних фінансових розрахунків; крім того, це центр економічних та грошово-кредитних досліджень.
Міжнародний банк економічного співробітництва	багатосторонній банк розвитку, метою діяльності якого є сприяння розвитку економік країн-членів Банку, зовнішньоекономічних зв'язків між суб'єктами господарювання країн-членів, а також розширенню їх зовнішньоторговельних відносин з контрагентами з інших країн.
Європейський банк реконструкції та розвитку	інвестиційний механізм, створений у 1991 році 40 країнами та двома міжнародними організаціями для підтримки ринкової економіки і демократії в 34 країнах – від Центральної Європи до Центральної Азії
Європейський інвестиційний банк	державна фінансово-кредитна установа Європейського союзу для фінансування розвитку відсталих європейських регіонів у формі довгострокових кредитів
Європейський центральний банк	центральний банк зони євро
Азіатський банк інфраструктурних інвестицій	міжнародна фінансова організація створення якої було запропоновано Китаєм
Азіатський банк розвитку	банк, заснований у 1966 року, його головним завданням є стимулювати зростання економіки в Азії на Далекому Сході, Спрямовуючи в ці регіони прями позики і надаючи технічне сприяння.
Африканський банк розвитку	банк, створений Організацією африканської єдності

	(ОАЕ), щоб сприяти економічному розвитку на всьому Африканському континенті, надаючи для цього фінансові ресурси
Арабський валютний фонд	регіональна фінансова організація, створена 27 квітня 1976 року в Рабаті, Марокко, двадцятьма двома арабськими державами, як механізм досягнення більшої стабільності курсу валют та з метою координації економічної та валютної політики арабських країн.
Ісламський банк розвитку	міжнародна фінансова організація, орієнтована на ісламське фінансування
Міжамериканський банк	міжнародна фінансова організація, створена в 1959 р. з метою фінансової підтримки економіки країн Латинська Америка і Карибського басейну
Чорноморський банк торгівлі та розвитку	міжнародна фінансова організація, створена з метою підтримки регіонального розвитку та кооперації країн Чорноморського регіону
Євразійський банк розвитку	міжнародна фінансова організація, що здійснює інвестиційну діяльність спрямовану на розвиток економік, торговельно-економічних зв'язків та інтеграційних процесів у країнах євразійського регіону
Базельський комітет з банківського нагляду	організація, що діє за сприяння Банку міжнародних розрахунків, що розробляє єдині стандарти та методики регулювання банківської діяльності, що приймаються у різних країнах
Міжнародна асоціація зі страхування кредитів та поруки	Міжнародна асоціація зі страхування кредитів та поруки

Показники ділової активності підприємств

№	Найменування № сертифіката №	Розрахунок	Позначення
1.	Середня величина активів	$Sa = \frac{(q1 + q0)}{2}$	Sa - середня величина активів; q1, q0 - залишок активів на початок і кінець періоду;
2.	Коефіцієнт оборотності активів	$Ka = \frac{Pr}{Q}$	Ka - коефіцієнт оборотності активів; Pr - доходи від продажів; Q - середня величина активів;
3.	Коефіцієнт оборотності активів	$Kturn = \frac{CostPr}{Aaver}$	Kturn - коефіцієнт оборотності активів; CostPr - матеріальна складова собівартості реалізованої продукції; Aaver - середня величина активів;
4.	Тривалість одного обороту активів	$Dur1 = \frac{n}{Kturn}$	Dur1 - тривалість одного обороту активів; n - кількість днів періоду, що аналізується;
5.	Оборотність дебіторської заборгованості	$Rec = \frac{Pr}{ResAver}$	Rec - оборотність дебіторської заборгованості; Pr - доходи від продажів; ResAver - середня дебіторська заборгованість.
6.	Термін погашення дебіторської заборгованості покупців	$TermRec = \frac{ResAver * n}{Pr}$	TermRec - термін кредиту покупцям; n - число днів періоду, що аналізується; Pr - нетто-доходи від продажів.
7.	Оборотність кредиторської	$TurnCred = \frac{ProdCost}{CredAver}$	TurnCred - оборотність кредиторської заборгованості; ProdCost - матеріальна складова

	кої заборгованості		витрат на виробництво продукції; CredAver - середня кредиторська заборгованість за поставки.
8.	Продуктивність праці	$WorkEff = \frac{AddVal}{NunWorkAver}$	WorkEff - продуктивність праці AddVal - додана вартість, створена або реалізована за період; NunWorkAver - середньооблікова чисельність працюючих.
9.	Коефіцієнт продуктивності	$KPI = \frac{AddVal}{CostWork}$	KPI - коефіцієнт продуктивності; AddVal - додана вартість CostWork - витрати на робочу силу.
10.	Коефіцієнт стійкості економічного зростання	$Kst = \frac{(NetPr - Div)}{EqutCapit}$	Kst - коефіцієнт стійкості економічного зростання; NetPr - чистий прибуток; Div - дивіденди EqutCapit - власний капітал (середня величина).
11.	Тривалість операційного циклу	$TermCyc = \frac{TurnStock}{TermRec}$	TermCyc - тривалість одного операційного циклу; TurnStock - тривалість обороту запасів; TermRec - тривалість обороту дебіторської заборгованості.

Розроблено автором на основі джерел: [1],[1],[1],[1]

Додаток В

Система показників ефективності технологічного обладнання промислових підприємств

Опис	Формула
Показник ефективності використання виробничого обладнання	$\frac{\text{загальний час виробництва}}{\text{виробничі простої} + \text{загальний час виробництв}}$
Коефіцієнт аварійності обладнання	рівень аварійності обладнання (0-1)
Показник якості сировини	$\frac{\text{загальна кількість молока (сировини)}}{\text{загальна кількість молока (сировини)} + \text{кількість молока, що має ознаки негативної якості}}$
Коефіцієнт безпеки технологічного обладнання	стан техніки безпеки (0-1), (17)
Показник раціональності використання коштів на перевезення продукції	$\frac{\text{витрати на транспортні перевезення}}{\text{витрати на транспортні перевезення} + \text{не раціональні транспортні витрати}}$
Показник ефективності використання електроенергії	$\frac{\text{запланована кількість електроенергії, що витрачається виробничим обладнанням}}{\text{фактична кількість енергії, що витрачається}}$
Показник продуктивності виробничого обладнання	$\frac{\text{час роботи з номінально швидкістю}}{\text{час роботи з номінально швидкістю} + \text{термін спаду номінальної швидкості}}$
Показник раціональності виробництва	$\frac{\text{фактичне виробництво основного виду продукції, (години)}}{\text{фактичне виробництво, (години)} + \text{простої, (години)}}$
Показник завантаженості виробничого обладнання	$\frac{\text{календарний час виробництва}}{\text{неробочий час}}$
Показник аварійності виробничого обладнання	$\frac{1}{1 + \text{кількість аварійних ситуацій або позаштатних ситуацій в квартал}}$

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернад Баумоль. Секреты экономических показателей. - БДО Баланс-Аудит, 2009.
2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] // Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р.. – 2013. – URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html.
3. Мартинов А. Ю. Світова організація торгівлі // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наукова думка, 2012. — Т. 9. 944 с.
4. In 2020 Asia will have the world's largest GDP. Here's what that means [Електронний ресурс] // World Economic Forum. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/agenda/2019/12/asia-economic-growth/>.
5. Мартинов А. Ю. Світова організація торгівлі // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наукова думка, 2012. — Т. 9 : Прил — С. — С. 478. — 944 с.
6. Hoekman B. Turn the WTO into an organization, in a greater degree of development development // Finance and development. 2005, pp. 14–18. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/rus/2005/03/pdf/hoekman.pdf>
7. Baldwin R., Nakatomi M. A World without the WTO: What's at Stake? // Policy Insight. 2015. № 84. URL: http://cepr.org/sites/default/files/policy_insights/PolicyInsight84.pdf.
8. Khukman B. (2005) Turn the WTO into an organization more conducive to development. Finance & Development, pp. 14–18. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/rus/2005/03/pdf/hoekman.pdf>.
9. Полозова Т. В. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства: проблемні аспекти / Т. В. Полозова, М. Ю. Журавель // Вісник економіки транспорту і промисловості (збірник науково-практичних статей). –

Випуск 29. – Харків: Українська державна академія залізничного транспорту, 2010. – С. 355-358.

10. Mennis, E. A. (2005). The Secrets of Economic Indicators. *Business Economics*, 40(1), 57-58.

11. Баумоль Бернард. Секреты экономических показателей / Бернард Баумоль. — М.: БДО Баланс-Аудит, 2009. — 320 с.

12. Кравець Є. Я. Безпека економічна [Архівовано 24 листопада 2016 у Wayback Machine.] // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 1 : А — Г. — 672 с.

13. Кузнецов Д.А., & Руденко М.Н. (2015). Система индикаторов оценки экономической безопасности страны. *Национальные интересы: приоритеты и безопасность*, (23 (308)), 59-68.

14. Орлик О. В. Аналіз факторів впливу на економічну безпеку підприємств та методи захисту від загроз і нейтралізації їх наслідків / О. В. Орлик // Тренди та інновації в сучасній економіці: колективна монографія / за заг. ред. О. С. Іванілова. – Харків: ХНУБА, 2015. – С. 154-165.

15. Спиридонов П. А. (2017). Европейский союз: на пути к общей внешней культурной политике. *Современная Европа*, (3 (75)), 55-61.

16. Экономическая дифференциация мира [Текст] / А.Я. Эльянов // *Общество и экономика*. – 2013. – № 6. – С. 25-46.

17. cite 10-day-long UN conference on sustainable development gets underway in Rio de Janeiro // Associated Press, *The Washington Post*. — 13 June 2012

18. Інвестування української економіки: Монографія / За ред. А.І.Сухорукова. – К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. – С. 357-367.

19. Скільки заробляють великі корпорації в Україні та де тримають зароблене [Електронний ресурс] // minfin.com.ua. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://minfin.com.ua/ua/2020/09/15/52326392/>.

20. Федораев С.В. Теоретико-методологические подходы к определению содержания и классификации инноваций как фактора обеспечения экономической безопасности. URL: <http://vestnik.igps.ru/wp-content/uploads/V21/7.pdf>.

21. Незалежність // Українська мала енциклопедія : 16 кн : у 8 т. / проф. Є. Онацький. — Буенос-Айрес, 1962. — Т. 5, кн. IX : Літери На — Ол. — С. 1116-1117.

22. Глазьев С.Ю. Безопасность экономическая. Политическая энциклопедия. М., Мысль, 1999. Т. 1.

23. Олейников Е.А. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность); под. ред. Е.А. Олейникова. М., 1997

24. Економічна безпека України: внутрішні та зовнішні чинники: Навч. посіб. для вищ. навч. закл. / С. Д. Гелей, М. І. Крупка, М. Д. Лесечко, Я. Й. Малик, Є. Й. Майовець; ред.: Я. Й. Малик; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. — Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2002. — 255 с.

25. Чепеленко А.М. Екологічна безпека як основний пріоритет сталого розвитку економіки і міжнародної безпеки / А.М. Чепеленко // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2013. - №2. – С. 40-45.

26. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: [колективна Е45 монографія у 2т.]. – Дніпропетровськ: «ФОП Дробязко С.І.», 2014. – Т.1. – 466 с.

27. Чернега О.Б., Іваненко І.А НАТО та система міжнародної безпеки [Текст]: навч. посіб. / О.Б. Чернега, І.А. Іваненко; М-во освіти і науки України, Донец. Нац. Ун-т економіки і торгівлі імені М.

ТуганБарановського, Каф. міжнар. економіки. – Донецьк: [ДонНУЕТ], 2009. – 228 с.

28. Касперович Ю. В. Методичні підходи до оцінки фіскальних втрат України внаслідок гібридної війни рф. Економіка та держава. 2018. № 12. С. 8–15.

29. Gray C. S. (англ.)русск.. What Rand Hath Wrought // Military Review (англ.)русск.. — Fort Leavenworth, Kansas: United States Army Combined Arms Center (англ.)русск., 1972. — Vol. 52.

30. Львова Н.А. (2015). Финансовая диагностика российских предприятий с применением модели Альтмана для развитых и формирующихся рынков. Финансовая аналитика: проблемы и решения, (7 (241)), 37-45.

31. Origin of OEE". OEE Foundation. Retrieved 15 July 2015, url: <https://www.oee.com/>

32. Чуранов С. Расчет ключевых показателей эффективности работы предприятия. часть 1 // Сообщество производственных менеджеров. 2020. URL: http://www.up-pro.ru/library/production_management/operations_management/kpi-raschet-oee-1.html.

33. Roy D. Voorhees, Emerson L. Seim, and John I. Coppett, "Global Logistics and Stateless Corporations," Transportation Practitioners Journal 59, 2 (Winter 1992): 144-51..

34. UNCTAD. World Investment Report. New York and Geneva.2013.P. 213-220.

36. Алгоритм оптимізації управлінських рішень у сфері міжнародної економічної безпеки, url: <http://livingwage.pythonanywhere.com/>

37. Moriya, N. (2008). "Noise-related multivariate optimal joint-analysis in longitudinal stochastic processes". In Yang, Fengshan (ed.). Progress in Applied Mathematical Modeling. Nova Science Publishers, Inc. pp. 223–260